

Cami Sohbetleri

**Âyet Hadis
Dinî Bilgiler**

AĞUSTOS 2019

İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ

Genel Koordinatör
Prof. Dr. Mehmet Emin MAŞALI
İstanbul Müftüsü

Yayın Yönetmeni
Musa BİLGİÇ
İstanbul Müftü Yardımcısı

YAZI HEYETİ

Başvaiz Fatma BAYRAM (*Dini Bilgiler*)
Vaiz Şule DÜNDAR (*Dini Bilgiler*)
Baş İmam Hatip Ömer CİHANGİR (*Ayetler ve Tefsirleri*)
İmam Hatip Dr. Mesut ÇAKIR (*Hadisler ve Şerhleri*)
İmam Hatip Emir Faysal ARVAS (*Dini Bilgiler*)

Tashih: Vaiz Dr. Nurhayat HARAL YALÇI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

AYET-İ KERİME VE MEALİ

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ
مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

“Hac için gelsinler ki, kendilerine ait bir takım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah’ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyein, yoksula fakire de yedirin.”

Hac 22/28.

Bu ayette haccın yararlarına dikkat edilmesi istenmiş ve Allah rızası için kesilecek kurbanlıkların yine Allah tarafından hem kurban sahiplerinin yemesi hem de sıkıntı içindeki yoksulların gıda ihtiyacının karşılanması amacıyla “insanlara bir rızık olarak” lütfedilmiş olduğu belirtilmiştir. Şu halde sırf bir buyruğun şekli olarak yerine getirilmesiyle yetinip kurban etlerinin heder edilmesi, fakirlere dağıtılmaması ayetteki bu anlam inceliğine dikkat etmemek olur. Ayette geçen “belirlenen günler”den (*eyyâm-ı ma'lûmât*) maksat kurban bayramı günleridir. Genel olarak hayvan kesiminde ve özellikle kurban ibadetinde Allah’ın adının anılması, her türlü şirkten uzak durma bilincini koruma anlamı taşır. Râzî ayet hakkında “Mümin kurban keserken, sırf Allah’ın hoşnutluğunu kazanma amacıyla ve öz canını feda etmesini gerektirecek kusurlarla yüklü olduğunu itiraf ederek, adeta kestiği hayvanı kendisinin yerine Allah’a sunmuş olur” (XXIII, 29) yorumunda bulunmuştur. Ayette geçen “*behîmetü'l-en'âm*” tamlaması “*kurbanlık hayvanlar*” demektir.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا مِنْ أَيَّامٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ أَنْ يُتَعَبَّدَ لَهُ فِيهَا مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ، يَعْدِلُ
صِيَامُ كُلِّ يَوْمٍ مِنْهَا بِصِيَامِ سَنَةٍ، وَقِيَامُ كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْهَا بِقِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ

“Allah’a kulluk yapmada Zilhicce’nin on gününden Allah’a daha sevimli gün yoktur. Bu on günde tutulacak her bir günün orucu bir senenin orucuna denktir. Her bir gecesini ibadetle değerlendirmek de Kadir gecesine denktir.”

Tirmizî, Savm 52; İbn Mâce, Sıyâm 39.

Hac ibadetinin yerine getirileceği günlerin içinde bulunduğu zilhicce ayının ilk on günü hakkında varit olan bu hadis-i şerif, başta oruç olmak üzere bu günlerde yapılacak ibadetlerin, senenin diğer günlerinde yapılacak ibadetlerden üstün olduğunu müjdelemektedir. Zilhiccenin ilk on günü, bilindiği gibi Beytullahı ziyaret günleridir. Yani namaz, oruç, sadaka ve hac gibi temel ibadetlerin bir araya geldiği günlerdir. Bu sebeple o günlerde yapılacak farzlar, diğer günlerdeki farzlardan, nafileler de diğer günlerde yapılacak nafilelerden daha değerlidir. Ayrıca Fecr Suresi 2. ayette geçen, “*leyâli aşr*”in zilhiccenin bu on günü olduğu ifade edilmiştir. Hatta Hac Suresi’nin 28. ayetindeki “*eyyâm-ı ma'lûmât*” ile Bakara Suresi’nin 203. ayetinde geçen “*eyyâm-ı ma'dûdât*” ifadeleri İbn Abbas tarafından zilhiccenin ilk on günü ve eyyâm-ı teşrik (kurban bayramı günleri) olarak yorumlanmıştır.

ZİLHİCCE AYI

Müfessirlerin çoğunluğu tarafından Fecr Suresi'nin “*Tan yerinin ağarmasına andolsun, On geceye andolsun*” ayetlerinde beyan edilen ve yemine konu olan on gecenin zilhicce ayının ilk on gecesi olduğu ifade edilmiştir. Zilhicce ayı, hicri takvimin son ayıdır. Zilhicce, Zülhücce, Zülhacce gibi değişik adlarla anılır ve hac ayı anlamına gelir. Zilkade ile beraber haram aylardandır. İslam'dan önce de Araplar bu iki aya büyük önem verirlerdi. Bu aylarda ticari hayat canlanır, panayırlar düzenlenirdi. Panayırların sona ermesiyle bu ayda hac ziyareti başlardı. Zilhicce ayı, İslam'dan sonra da hac ibadetinin ifa edildiği ay olarak devam etmiştir. Bu ayın sekiz ile on üçüncü günlerine, hac menasikinin mahiyeti, vakti ve mekânı gibi hususlardan dolayı farklı isimler verilmiştir. Hac menasikinin ifasına başlandığı zilhiccenin sekizinci gününe “terviye”, dokuzuncu gününe “arefe” denir. Kurban bayramı Zilhiccenin onuncu günü başlar ve dört gün devam eder. Bu ayın onuncu gününe “nahr/zebh günü”, on-on ikinci günlerine “eyyâm-ı nahr” veya aynı günlerde hacıların Mina'da bulunmaları sebebiyle “eyyâm-ı Mina”, on bir-on üçüncü günlerine de “eyyâm-ı teşrik” adı verilir. Nitekim Hac Suresi'nin: “*Bilinen günlerde Allah'ın ismini zikretsinler*” mealindeki ayetinde geçen “bilinen günler” ifadesi de Zilhiccenin ilk on günü veya teşrik günleri olarak yorumlanmıştır. Hz. Peygamberin: “*Allah katında ibadet edilecek -salih amel işlenecek- günler içinde zilhiccenin ilk on gününden daha hayırlısı yoktur.*” (Buhari, İydeyn 11; Tirmizi, Savm 52; Ebû Davud, Savm 61). “*Allah katında zilhiccenin ilk on gününde yapılan amellerden daha değerlisi yoktur. Bugünlerde tesbihi çok yapın; tahmidi, tehlili ve tekbiri çok söyleyin*” buyurduğu nakledilir (Şevkani, *Neylü'l-evtar*, III, 354). Resûl-i Ekrem Zilhiccenin ilk dokuz günü oruç tuttuğu için bu günlerde oruç tutmak müstehaptır. Resûl-i Ekrem'den nakledilen, “*Kesecek kurbanı olan kimse zilhicce ayı girince kurbanını kesinceye kadar saçından ve tırnaklarından hiçbir şey kesmesin*” mealindeki hadisini (Müslim, Edâhî 42) esas alan Maliki, Şafii ve bir kısım Hanbeli fakihlerine göre kurban kesecek kişinin zilhicce ayı girince kurbanını kesinceye kadar saçlarını ve tırnaklarını kesmesi mekruhtur. İslam tarihinde Zilhicce ayında meydana gelen önemli olaylar şunlardır: I. ve II. Akabe biatları (621-622), Hudeybiye Antlaşması (6/628), Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in doğumu (8/630) ve Hz. Osman'ın şehit edilmesi (35/656).

AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ

“Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunan kimseleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Şüphesiz Allah dilediği şeyi yapar.”

Hac 22/14.

Kim dini Allah’a halis kılarak ona kulluk ederse, Allah onu içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğini vaat etmektedir. Allah dilediğini yapar. Dilediğine sevap verir, dilediğine azap eder. Allah’ın vaadi ve lütfü sebebiyle müminlere cennet, daha önce kararlaştırıldığı adaleti sebebiyle kâfirlere de cehennem vardır.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا مِنْ أَيَّامٍ أَلْعَمَلُ الصَّالِحِ فِيهَا أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ
الْأَيَّامِ يَعْنِي أَيَّامَ الْعَشْرِ

“Şu (zilhiccenin ilk on günü) günlerde işlenecek salih amel, Allah katında, başka günlerde yapılan amellerden daha sevimlidir.”

Buhârî, İdeyn 11.

Allah için yapılan ve Allah’ın rızasına muvafık her türlü işe salih amel denir. Allah hiçbir ameli karşılıksız bırakmaz. Fakat bazı zamanlar vardır ki, yapılan fiiller Allah katında daha çok değer görür. Hadisimizde her türlü salih amelin zilhiccenin ilk on gününde Allah’a daha sevimli olduğunu vurgulanmaktadır.

Dini Bilgiler

FECCR SURESİ 89/1-5 ARASI AYETLERİN TEFSİRİ

"1. Yemin olsun sabah aydınlığıma, 2. On geceye, 3. Çift ve tek olana, 4. Geçip gitmekte olan geceye. 5. Düşünen kimse için bunlar yemine konu olacak kadar önemli değil midir?"

Fecr Suresi, Mekke döneminin ilk yıllarında, İslam'ı kabul edenlere karşı zulmün başladığı sırada Leyl Suresi'nin ardından ve muhtemelen Habeşistan'a yapılan birinci hicretten önce nazil olmuştur. Fecre, on geceye, çift ve tek olana ve her şeyi örten geceye yeminle başlar. (1-4 arası ayetler) Surenin konusunu, genellikle Mekki surelerde görüldüğü üzere iman ve salih amel yolunu terk edenlerin dünya ve ahirette karşılaşacakları kötü akıbet ve iman ehlinin her iki cihanda erişeceği mutluluk hakkındaki açıklamalar oluşturmaktadır. Leyl Suresi'nin ardından nazil olmasının işaretiyle, müslümanların üzerine karanlık bir gece gibi çöken müşrik baskısı ilelebet sürüp gitmeyecektir. Ufukta ümit ışıkları belirmiş, İslam'ın gelişme kaderiyle ilgili fecir baş göstermiştir. Böylece küfrün ve zulmün sonunun yaklaşmakta olduğuna ard arda yapılan yeminlerle dikkat çekilir ve aklı erenler için bundan daha etkili bir yemin olamayacağı ayetlerle vurgulanır.

Sure ismini başındaki "fecr" kelimesinden alır. Gecenin bitip güneşin doğmaya yüz tuttuğu, aydınlığın etrafa dağılmaya başlayacağı zamana, gece karanlığının çatladığı sabahın ilk beyazına yani şafak vaktine, sabah aydınlığına fecr denir. Bu "cihanın karanlıktan aydınlığa geçmek üzere gülümsediği en neşeli mutlu bir an, ilâhi kudrete şahitlik eden mühim bir vakittir." Ortalık aydınlanırken tüm varlığın ve canlıların uyanmaya başlaması bir çeşit yenedirilmeyi andırdığından dolayı Rabbimiz sabah aydınlığına yemin etmiş böylece sonrasında gelecek konulara dikkatleri toplamıştır. Fecri ilk vahyin geldiği Kadir gecesinin fecri olarak kabul edenler, Kur'an surelerinin yirmi üç yılda peyderpey inmesini, İslam dininin gelişme aşamalarının buna paralel olarak gerçekleşmesini göz önüne alarak; üzerine yemin edilip dikkat çekilen fecrin ilk vahiy ile ilgili fecir olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bununla beraber buradaki fecirle her günün fecir vaktine dikkat çekildiği de zikredilmiş, bazı müfessirler ise İsrâ Suresi'nde geçen "*kur'âne'l-fecr*" / *fecir vaktindeki okuyuş (17/78)* ifadesinin sabah namazının önemine işaretinden dolayı, buradaki fecrin de sabah namazı olduğunu belirtmişlerdir. Tefsir kaynaklarının bir bölümü ise birinci ayetteki fecirden maksadın Arefe gününün veya Kurban Bayramı gününün sabahı (fecri) olduğunu ifade etmektedirler.

2. Ayette geçen on gece için ise, hac ayı olan zilhicce ayının ilk on gecesi, hicri birinci ay olan muharem ayının ilk on gecesi ve ramazan ayının son on gecesi olduğu şeklinde değişik rivayetler bulunmaktadır. Bununla beraber surenin Mekki oluşu, ramazan orucunun Medine'de farz oluşu ve sure inmeden önce de Araplarda kutsal sayılışı dikkate alınarak bu ayetin Zilhicce ayının ilk on gününe işaret ettiği kuvvetle muhtemeldir. 3. ayet, çift olanıyla tek olanıyla bütün varlıklara yani bizatihi değerli olana yemin etmektedir. 4. ayet, "geçip gitmekte olan gece" ile bayram veya Müzdelife gecesine işaret etmekle beraber bütün geceler bu yemine dahil olmaktadır. Rabbimiz kendi katında önemli olan varlıklara yemin ederek öldükten sonra dirilme, kıyamet, hesap, ceza ve mükâfatın gerçekleşeceğini vurgulamaktadır. Son olarak 5. ayet, ilahi kelam ile özellikle üzerlerine yemin edilen doğal varlık ve olayların anlam ve değerini, neden bu varlıklar üzerine yemin edildiğini, insanın ancak aklını kullanarak anlayabileceğini belirtmektedir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ
اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

“Hacca gitmeye gücü yeten insanlara Beytullahı hacetmek Allah’ın bir emridir. Kim Allah’ın emirlerini inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah’ın kimseye ihtiyacı yoktur.

Al-i İmran 3/97.

Bu ayet haccın müslümanlara farz olduğunun delilidir. Ayette geçen “gücü yetenler” ise “sağlığın elverişli olması, gidip gelmek için yetecek kadar para ve yol güvenliğinin bulunması” anlamına gelir. Hz. Peygamber de bu imkâna sahip olan kimseye ömründe bir defa Kâbe’yi ziyaret etmenin farz olduğunu bildirmiştir (*Müslim, Hac 412*). “*Kim Allah’ın emirlerini inkâr ederse şunu bilsin ki, Allah’ın kimseye ihtiyacı yoktur*” cümlesinin ilk kısmını “kim haccı inkâr ederse” şeklinde anlayanlar bulunmakla beraber, müfessirlerin çoğunluğu buradaki *kefere* fiilini “nankörlük etmek” anlamında alarak bu kısmı “kim gücü yettiği halde nankörlük edip hac ibadetini yerine getirmezse” şeklinde yorumlamıştır. Buna göre ayette imkân sahibi olduğu halde hacca gitmeyen kimsenin çok büyük bir günah işlemiş, Allah’ın buyruğuna karşı isyankârlık etmiş olacağına işaret edilmektedir (*Elmalılı, II, 1149*).

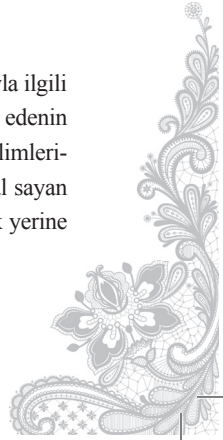
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا
رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ

“İslam dini beş esas üzerine kurulmuştur: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (a.s)’in Allah’ın Resülü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve Ramazan orucunu tutmak.”

Buhârî, İman 1, 2; Müslim, İman 19-22.

İslam’ın şartları dediğimiz esasları ihtiva eden bu hadis, Kur’ân-ı Kerim’in konuyla ilgili ayetlerinin bir özü niteliğindedir. Bu hadisin zahirine bakarak, beş esastan birini terk edenin müslüman olmayacağı anlaşılabilir. Fakat durumun böyle olmadığında ümmetin âlimlerinin icmâi vardır. Şu kadar var ki, bunlardan birini inkâr eden veya terk etmeyi helal sayan kimse mümin ve müslüman kabul edilmez. İnkâr etmeyerek veya helal saymayarak yerine getirmeyen büyük günah işlemiş olur.

DİNİ HÜKMÜ BAKIMINDAN HAC

Bugünlerde hacı kardeşlerimiz hac görevlerini ifa etmek üzere kutsal topraklarda. Allah ziyaretlerini kabul etsin. Sağlıklı ve bağışlanmış olarak ailelerine dönmeyi nasib etsin. Hac İslam'ın üzerine bina olduğu beş temel esastan biridir. Dinen belirlenmiş şartlara haiz her müslümanın haccetmesi farzdır.

Hac ibadeti hicretin dokuzuncu yılında farz kılınmıştır. Farziyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Haccın farz oluşuna Kur'ân-ı Kerim'deki delil şu ayet-i kerimelerdir: *“Gücü yetenlerin haccetmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.”* (Âl-i İmran 3/97) *“İnsanlar arasında hacca ilan et ki, gerek yaya olarak gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler.”* (Hac 22/27) Hadis kitaplarında ise hac ile ilgili müstakil başlıklar altında çok rivayetler vardır. Haccın farz olduğuna delalet eden rivayetlerden bazıları şunlardır: *“İslam beş temel üzerine bina edilmiştir. Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, hac yapmak ve Ramazan orucu tutmaktır.”* (Buhari, İman 1) Ebû Hüreyre'den rivayet edilen başka bir hadis-i şerifte ise Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *“Ey insanlar! Allah size hacca farz kılmıştır; haccediniz.”* (Müslim, Hac 412) Haccın farz olduğuna dair müslümanlar arasında hiç farklı görüşün olmaması da ümmetin icmasıdır.

Hac ibadetinin hükmü farz-ı ayındır. İmkânı olan her mükellefin bizzat yapması gerekir. Haccetme şartlarına haiz olan kimsenin bir defa hac vazifesini yerine getirmesi yeterlidir. Sahabeden Akra b. Habis: Ey Allah'ın Resûlü! Hac her yıl mı yoksa ömürde bir defa mı farz diye sormuş Peygamberimiz de: *“Ömürde bir kere farzdır. Daha fazla yapan nafile hac yapmış olur”* cevabını vermiş (Ebû Davud, Menasik 1) kendisi de hac farz olduktan sonra bir kere hac yapmıştır.

Hac, imkân elde edildiği yıl farz olur. Hac için gerekli şartlar olduğu sene hacca gidilip gidilmemesi yani fevri veya terahi üzere olması konusunda âlimler farklı görüşler ileri sürmüşler. Ebû Hanîfe'den iki görüş rivayet edilmiştir. İmam Ebû Yusuf hocasının aynı yıl yapması gerekir görüşünü tercih etmiş ve imkâna kavuştuğu yıl hac vazifesini yapamayan kimsenin günahkâr olduğunu söylemiştir. İmam Muhammed ise Ebû Hanîfe'nin sonraki yıllara ertelenebileceği görüşünü tercih etmiştir. İmam Şafii'ye göre ise hac daha sonraki yıllara ertelenebilir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا
فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ
وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

“Hac, bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca niyet ederse (ihramını giyirse), hac esnasında kadına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek, kavga etmek yoktur. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. (Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri! Benden (emirlerime muhalefetten) sakının”

Bakara 2/197.

Ayette geçen “bilinen aylar”dan maksat, Şevval ve Zilkade aylarıyla Zilhicce’nin ilk on günüdür. Bu döneme “hac mevsimi” denir. Resûlullah “Veda Hacı” denilen hayatının ilk ve son haccını bu mevsimde yaptı. Hac, insanı adeta madde âleminde ruhani âleme taşıyan bir ibadet olduğu için, ayette insanın bu ibadete niyet edip başladığı andan itibaren sözlerinde, tutum ve davranışlarında, insanlarla ilişkilerinde son derece dikkatli olması gerektiğinin altı çizilmiştir. “Azık edinin” ifadesi, “Hayırlı ameller işleyerek ahiret hazırlığı yapın” anlamında da yorumlanmıştır (bk. *İbn Atıyye, I, 273; Râzî, V, 168-169*). Takva kelimesi, “koruma, esirgeme” anlamına gelen “vikâye” kökünden türetilmiştir. Takva sahibi kişiye “müttaki”, bazen de “taki” denir. Takva, her şeyden önce Allah’a saygı ve O’nun koyduğu kuralları ihlal etmekten sakınmaktır.

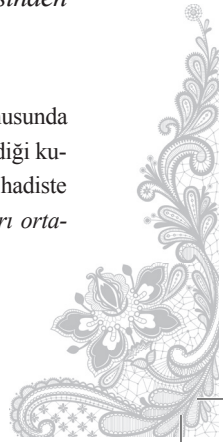
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَزُفْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

“Kötü söz söylemeden ve büyük günah işlemeyen hacceden kimse, annesinden doğduğu günde gibi günahsız olarak (evine) döner.”

Buhârî, Hac 4, Muhsar 9, 10; Müslim, Hac 438.

Burada söz konusu olan günahlar, büyük küçük bütün günahlardır. Kul hakkı konusunda da ümitli olmak mümkündür. Çünkü yüce Rabbimiz dilerse, alacaklıyı razı edip istediği kulumu affeder. Bunu önleyecek hiçbir güç söz konusu değildir. Binaenaleyh, bir başka hadiste şöyle buyurulmuştur: “İslam olmak, hicret etmek ve hac yapmak, geçmiş günahları ortadan kaldırır” (Müslim, İman 192).

HACCIN FARZİYETİNİN ŞARTLARI

Hac manevi ve deruni bir tecrübedir. Hac ibadetinde asıl olan içsel bir yolculuğa çıkan kişinin duygu dünyasının arınması bu vesileyle de derinlik kazanmasıdır. Hac müslümanları ruhen besleyen, maneviyatlarını takviye eden, izzet ve şereflerini arttıran, sorumluluk bilinçlerini güçlendiren, birlikte olma şuurunu kazandıran ibadetlerden biridir. Müslüman kişiliğini geliştiren, yaratılışa dair hissiyatını tahkim eden hac ibadetinin farz oluşu için şu şartlar gerekmektedir:

1. Müslüman olmak: Gayri Müslimlere hac farz değildir. Bir müslüman hac yaptıktan sonra dinden döner daha sonra tevbe edip yeniden İslam'ı seçerse diğer şartların da bulunması halinde yeniden hac yapması gerekir.

2. Ergen (bâliğ) ve akıllı olmak: Çocuklar ve akıl hastaları hac ile yükümlü değildirler. Akıl hastası ve çocuğun yapacağı hac ve umre, ibadet ehliyeti olmadığı için geçerli değildir. Çocuğun ergenlik çağından önce yaptığı hac nafil sayılır.

3. Hür olmak: Köleye, esire, hapiste bulunana hac farz değildir.

4. Vakit: Hac yılda bir kez ve İslam'ın belirlediği zamanda yapılabilir. Bu yüzden kişi, Arafat'ta vakfe ve ziyaret tavafı için belirli vakitlere yetişmedikçe kendisine hac farz olmaz. Bakara Suresi 189 ve 197. ayetler haccın vakitli bir ibadet olduğunun delilidir. Hz. Peygamber veda haccını ashabıyla birlikte Zilhicce ayında yapmış, "*Hac menasikini benden alın, benden gördüğünüz gibi hac yapın*" (Müslim, Hac 310) buyurmuştur. Hac ayları Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce'nin ilk 10 günüdür.

5. Haccı İfa Etmeye Güç Yetirebilmek: Bu durum, beden, mal veya yol güvenliği ile ilgili olabilir. Kur'an'da "*Oraya gitmeye gücü yeten herkesin o evi hac yaparak ziyaret etmesi, Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır*" (Âl-i İmran, 3/97) buyrulmaktadır. Buradaki "oraya gitmeye gücü yeten" ifadesi, "beden ve mal olarak güç yetirme (istitâat) ve yol güvenliği" anlamındadır. Yapabilme ve güç yetirebilme anlamına gelen istitâa, hac yolculuğuna çıkacak kişinin gidip dönünceye kadar kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimlerini sosyal seviyelerine uygun olarak sağlayacak mali güce ve hac için yeterli zamana sahip olmasını ifade eder.

Tüm bunlar haccın edasının şartlarıdır. Hac, sadece Mekke ve çevresinde belirli günlerde yerine getirilen bir ibadet olması dolayısıyla, yükümlü olma hali, bedeni ve mali imkânların yeterli olması şartına bağlanmıştır.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ
أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ

“Hac ibadetlerinizi bitirdiğinizde, artık cahiliye döneminde atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anma ile Allah’ı anın. İnsanlardan öylesi vardır ki: “Rabbimiz, bize dünyada ver” der; onun ahirette nasibi yoktur.”

Bakara 2/200.

Müfessirlerin kaydettiği rivayetlere göre İslam’dan önceki Araplar, hacı tamamladıktan sonra (bazı rivayetlerde Mina’da halkalar halinde oturup) atalarının büyüklüğü konusunda nutuklar çeker, onlarla övünme yarışına girerlerdi. Müslümanlar, dolaylı bir biçimde bu yanlış uygulamayı reddetmeye, bunun yerine müşriklerin atalarını anmalarından daha güçlü bir biçimde Allah’a hamd ve şükredip O’nu anmaya çağılmaktadır (Taberî, II, 295-297). İbn Abbas ve Atâ gibi âlimlere isnat edilen başka bir yoruma göre ayetin anlamı genel olup, “Küçük çocuklar babalarını nasıl sevgiyle anar, onlardan yardım, ilgi ve destek beklerse siz de Allah’ı o şekilde, hatta daha güçlü ve canlı olarak zikredin, O’na sığınıp yardımını dileyin” manasındadır. (Taberî, II, 297; İbn Atıyye, I, 276) Allah’tan doğru dilekte bulunanlar ve dolayısıyla O’nun rızasına liyakat kazananlar, hem bu dünyanın iyiliklerini hem de öteki dünyanın iyiliklerini isterler; inanan insan için en çok korkulan şeylerden biri olan cehennem azabından korkarlar. Dünyada yaptıkları iyiliklerin karşılığını ahirette görececek olanlar bunlardır.

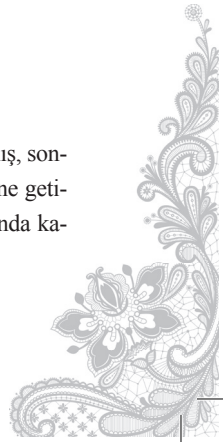
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

الْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ

“Mebrûr hacın karşılığı, ancak cennettir.”

Buhârî, Umre 1; Müslim, Hac 437.

Mebrûr, gereklerine uygun olarak yerine getirilmiş, günah ve isyan karıştırılmamış, sonrası öncesinden daha iyi, zulüm ve ihanetten arındırılmış, ihlas ve samimiyetle yerine getirilmiş demektir. Kısaca Mebrûr hac, kurallarına göre ihlasla yapılmış ve Allah katında kabul edilmiş hac demektir.

Dini Bilgiler

HACC-I MEBRUR

Rabbimiz Bakara Suresi'nin 197. ayetinde şöyle buyuruyor: “*Hac (aylari), bilinen aylardir. Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapmak, kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir. (Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takvadır (Allah'a karşı gelmekten sakınma). Ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten sakının.*”

İbadetlerimizin, ahlaki kişiliğimizi tanzim etmede önemli bir yeri vardır. İbadet esnasında Peygamberimizin dikkat çektiği hal, söz ve davranışlar hususundaki ikazlara baktığımızda ibadetlerin, kulluk vazifemizi ifa etmenin yanında güzel ahlaka yönelik olduğunu görüyoruz. Namazı sıradan hareketlerden, orucu açlıktan, zekâtı birine yardım etmekten, hacı seyahatten ayıran şey mükelleften beklenen ve arzulanan değişimdir. Namaz insanı kötülükten ve aşırılıklardan alıkoyarsa, oruç dilimizi ve irademizi tanzim ederse, zekât alçak gönüllü olmayı kazandırırsa, hac bir bebek masumiyetini kazandırırsa manasına uygun bir şekilde yerine getirilmiş olur.

Peygamberimiz her ibadet için olduğu gibi haccın da ahlaki tekâmülü hedeflediğine işaret etmiştir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor: “*Kim Allah için hacceder de (Allah'ın rızasına uymayan) kötü söz ve davranışlardan ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, (kul hakkı hariç) annesinin onu doğurduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak hacdan) döner.*” (Müslim, Hac 438) Bir sahabe peygamberimize: ‘Ey Allah'ın Resûlü en faziletli amel hangisidir?’ diye sorunca Allah Resûlü: “*Allah'a imandır*” buyurdu. Sahabe: ‘Sonra hangisidir?’ diye sordu. Resûlullah: “*Allah yolunda cihad etmektir*” buyurdu. Sahabe: ‘Sonra hangisidir?’ diye sordu. Resûlullah: “*Makbul bir hacdır*” buyurdu. (Nesai, Menasikü'l-Hac 4; Buhari, Hac 4) Hadis-i şerifin tercümesindeki ‘makbul hac’ ibaresinin Arapça metinlerdeki karşılığı ‘el-haccü'l-mebrûr’dur. Mebrûr Arapça hürmetkâr, saygılı, sadık ve bağlı olmak, itaat etmek boyun eğmek, sözünü tutmak, görevini bilmek manasına gelen “birr” kelimesinden türetilmiştir. Birr kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de her türlü iyilik, ihsan, itaat, doğruluk, günahsızlık gibi manalarda kullanılmıştır. Hacc-ı Mebrûr ise şartlarına uygun yerine getirilmiş hac demektir. Bu şartlar sadece fiziki şartlar değil aynı zamanda söz, fiil ve davranışlarla İslam’ın müslümanlardan beklediği güzel ahlak kurallarıdır.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ
بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ

“Her ümmet için, Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini anımlar diye kurban kesmeyi meşru kıldık. İşte sizin ilahınız bir tek ilahdır. Şu halde yalnız ona teslim olun. Alçak gönüllüleri müjdele!”

Hac 22/34.

Ayet, kurbanın evrensel bir ibadet olduğunu ve kulun Allah’a teslimiyetini sembolize ettiğini belirtmektedir. Ayette geçen “mensek” kelimesi genellikle kurban kesme ibadeti anlamında yorumlanmıştır; fakat bunu kurban kesme yeri veya kurban kesme usulü manasında anlayanlar da olmuştur. Ayette geçen “muhibtîn” kelimesine, “gönlü Allah’a yönelmekle huzur bulanlar, içtenlikle tövbe edenler, alçak gönüllü kimseler, haksızlık etmeyen ve haksızlığa uğradığında da özverili davrananlar” gibi manalar da verilmiştir (Taberî, XVII, 161).

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ كَانَ لَهُ سَعَةٌ وَلَمْ يُضَحَّ فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّانَا

“İmkân bulduğu halde kurbanı kesmeyen kimse namazgâhlarımıza yaklaşmasın.”

İbn Mace, Edâhi 2.

Mukîm (yolcu olmayan), âkil (akıllı), bâliğ (ergen, evlenecek çağa gelmiş), hür ve dinen zengin sayılan, müslüman erkek ve kadın için, Allah rızası için ve kurban niyetiyle, kurban bayramının ilk üç gününde (Zilhicce ayının on, on bir ve on ikinci günlerinin herhangi birinde) kesilmesi vacip olan koyun, keçi, sığır ve deve gibi hayvanlardan birinin boğazlanması üzerine vacip bir ibadettir. Kurban kesilen günlere “eyyâm-ı nahr” denir. İmkânı olduğu halde bu ibadeti ifa etmeyenler Allah’a karşı vazifelerini yerine getirmemiş demektir.

KEVSER SURESİ

Kevser Suresi Mekke’de inmiştir. Sure adını ilk ayetinde geçen kevser kelimesinden almıştır. Surede Hz. Peygamber’e dünya ve ahirette verilen nimetlerden bahsedilmekte, kendisine Allah’a kulluk etmesi ve kurban kesmesi emredilmektedir. Hz. Peygamber’e düşmanlık edenler kınanmaktadır.

Kevser, çokluk manasına gelen kesret kökünden türemiş olup çok önemli ve çok değerli şeyleri ifade eder. Âlimlerin çoğunluğunun beyanıyla meşhur ve yaygın manası, cennette bir nehrin yahut bir havuzun özel ismi olmasıdır. Bununla beraber tefsirlerde, çokça hayır, Kur’an-ı Kerim, mümine dini hayatında tanınan kolaylıklar, makam-ı mahmud, Hz. Peygamber’in nesli, ashabı ve ümmetinin çokluğu, duasının kabul olması, şanının yüceliği, şefaati, kalp nuru, beş vakit namaz ve İslam dini olarak da yorumlanmıştır. “Çokça hayır” ve “bitip tükenmez iyilik” anlamları kevseri kapsamlı bir biçimde ifade etmektedir. Yine kevser kelimesi Allah’ın Efendimiz (a.s)’ı düşmanlarına karşı koruyup kendisine zaferler nasip edeceği, dünya ve ahirette bol nimetlerle sevineceği yönünde müjdeleri de barındırmaktadır.

Erkek çocuğu yaşamadığı için kendisine “soyu kesik, nesli yok” diyen müşriklerin sözlerinden üzüntü duyan Efendimiz (a.s)’a kevser, yani bitip tükenmez nimetler verildiği müjdelenerek üzüntüsü giderilmiş, müşriklerin bu konudaki iddiaları reddedilmiş ve Efendimiz (a.s)’ın şanının yüceliği gösterilmiştir. İkinci ayette, kendisine pek çok hayır lütfedilmiş olan Hz. Peygamber’in bu nimetlere şükür kabiliyetinden namaz kılması, değerli mallarından kurban kesmesi böylece Allah’a yönelmesi emredilmektedir. Burada kendi putları için kurban kesen müşriklerin çok tanrılı inancı reddedilmiş ve kurbanın sadece Allah için kesilmesiyle tevhid inancının yerleşmesi sağlanmak istenmiştir. Bütün namazlar ve bütün kurban ibadetleri yalnızca Allah’a, bütün nimetlerin sahibine özgü kılınmalı, yalnızca O’na yönelmelidir. Üçüncü ayette Arapların erkek çocuğu olmayan kimseye taktıkları “ebter” “soyu kesik” lakabının hakaret olarak Hz. Peygamberi hedef alması kınanmaktadır. Erkek çocukları olsa bile asıl soyu kesilecek olanların kendileri olduğu ifade edilmektedir. Kıyamete kadar lanetlenmiş olarak anılmaları bunun en büyük işaretidir. Mekke müşrikleri olayları seküler zeminde değerlendirirken, Hz. Peygamberi arkasız ve güçsüz, kendilerini kalabalık ve güçlü görür, bunu temel alarak Efendimizin davasının sonuçsuz kalacağını söylerlerdi. Allah (c.c) bu durumu onların aleyhine çevirdi. Asıl güçlü olanın, kendisinin destekledikleri ve güçsüz olanların da kendisinin zillete uğrattıkları olduğunu bildirdi. Böylece kevser ve kesret (geniş topluluk ve bol nimet) Efendimiz (a.s)’ın olurken, ona düşmanlık gösterenlerin payına ebterlik, zillet ve alçalış düştü. Bu müjde, hali hazırda Hz. Peygamberin yolunu izleme inancı ve kararlılığını gösteren tüm müminler için de geçerlidir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Ey Muhammed! De ki: “Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamım da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir.”

Enam 6/162.

Bu ayette Hz. Peygamber'den, insanlar ister inansın ister inanmasın, “Ben Allah'ın lüt-fettiği hidayet sayesinde dosdoğru yoldayım, itikadi ve ameli hükümleriyle gerçek, düz-gün ve sapaşlam bir dine bağlandım” demesi istenmektedir. O din İbrahim'in, batıl inanç ve uygulamalardan münezze olan tevhid dinidir. Müşriklerin putlara tapmalarına karşılık kendisinin namazıyla, niyazıyla ve kurbanıyla kısacası ölümüne kadar bütün varlığıyla ha-yatını Allah'a adadığını ve bu sebeple de Allah'tan başka birini asla tanrı olarak tanımayacağını tam bir inanç ve güvenle açıklaması emrolunmaktadır. Kuşkusuz bu, esas itibariyle bütün Müslümanlara yönelik bir buyruktur. Herkes kendi ettiklerinin karşılığını görecektir, kimse kimsenin vebalini yüklenmeyecektir. Hz. Peygamber tebliğini yapmış, görevini eksiksiz yerine getirmiştir. Bu sebeple inkâr ve kötülüklerde direnenler sonunda Allah'ın hu-zuruna varacak ve müslümanlarla tartışmaya kalkışıp inkâr ettikleri gerçeği Allah kendile-rine apaçık bildirecektir.

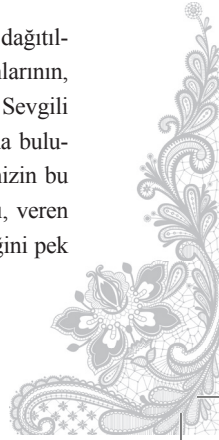
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهُمْ ذَبَحُوا شَاةً فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا بَقِيَ مِنْهَا؟ قَالَتْ: مَا بَقِيَ مِنْهَا إِلَّا كَتِفُهَا قَالَ: بَقِيَ كُلُّهَا غَيْرَ كَتِفِهَا

Hz. Âişe (r.a)'dan nakledildiğine göre Efendimizin ailesi bir kurban kesmişlerdi. Efendimiz “Kurbandan ne kaldı” diye sordular. Hz. Âişe “yalnızca kürek kemiği kaldı (gerisini dağıttık)” dedi. Allah Resûlü de “Kürek kemiği hariç hepsi duruyor. (infakımızdan dolayı Ahirette karşımıza çıkacak)” buyurdu.

Tirmizî, Sıfatu'l-kıyâme 35.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Allah rızası için kestikleri bir koyundan, ne kadarının dağıtıldığını, dağıtılmayan ne kaldığını öğrenmek istiyor. Kendisi gibi cömert olan hanımlarının, koyunun kürek kemiği dışında tamamını dağıttıklarını haber alıyor. İşte o zaman Sevgili Peygamberimiz, son derece yüksek, özlü, güzel ve anlamlı bir tespit ve açıklamada bulunuyor: “Desene, bir kürek kemiği (veya butu) hariç, hepsi duruyor.” Peygamberimizin bu cevabı, insanlara iyilik olsun diye verilen ve dağıtılan hiçbir şeyin kaybolmadığını, veren adına kaydedildiğini, aslında infak edilmeyen malın elden çıkmış sayılması gerektiğini pek nefis bir ifade ile ortaya koymaktadır.

KURBANDAN SAHİBİNE KALAN

Arapçada gerek maddi gerekse manevi her türlü yakınlığı ve yakın olmayı kuşatacak bir anlam yelpazesine sahip olan kurban kelimesi dini kaynaklarda kendisiyle Allah'a yaklaşılacak şeyi, özel olarak da Allah'a yakınlık sağlamak, yani ibadet (kurbet) amacıyla belli vakitte belirli cinsten hayvanları kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder.

İmkânı olan müslümanların dinen kurban edilme şartlarını taşıyan hayvanları ibadet bilinciyle kesecekleri kurban bayramına yaklaşıyoruz. İslami kaynaklarda kurban bayramı günü “yevmü'l-edha” diye geçmektedir. Kurbanlık hayvana da “udhiye” denir. Bu isimlendirme kurban bayramı günü namazdan sonra yani kuşluk vaktinden sonra kesildiği için verilmiştir. Kuşluk vaktine Arapça'da “duha” denir. Kurbanın geçerli olması için de bayram namazından sonra kesilmesi gerekir. İbadet için kesilen hayvana udhiye, eti için kesilene zebiha, hac ibadetinin bir nüsükü olarak kesilene de hedy denir.

Peygamberimiz kurban ibadetine önem vermiş kendisi de devamlı kesmiş ve aşağıdaki hadislerden de anlaşılacağı üzere, hali vakti yerinde olanların da kesmelerini emretmiştir: *“Kim imkânı olduğu halde kurban kesmezse bizim mescidimize yaklaşmasın.”* (Müsned, II, 321; İbn Mace, Edahi 2); *“Ey insanlar, her sene her ev halkına kurban kesmek vaciptir.”* (İbn Mace, Edahi 2; Tirmizi, Edahi 18) Hem Peygamberimizin kurban kesmeyi terk etmemiş olması hem de yukarıda zikrettiğimiz hadis-i şeriflerden hareketle kurbanın vacip olduğu ileri sürülmüştür. Bu Hanefi mezhebinin kabul edilen görüşüdür. Şafiiler kurbanın sünnet olduğu kanaatindedirler. Bu farklı yorumlar kurban ibadetinin bağlayıcılığıyla ilgilidir. Yoksa ihmal edilmesi gereken bir yükümlülük olduğunu göstermez. Sosyal, ekonomik ve psikolojik faydaları olan kurban, mensup olduğumuz dinin şiarıdır. Kardeşliğe, kaynaşmaya vesile olmaktadır. Bu dünya hayatında insani ilişkilerimize, dostluklarımıza ve huzurumuza katkı sağlar. Biz kurban keserek sahibi olduğumuz maldan vazgeçeriz. Geriye yardımına koştuğumuz, halinden haberdar olduğumuz, yalnız olmadıklarını hissettirdiğimiz muhtaç insanların duası, tebessümü kalır. Rabbimize karşı her an feda olmaya hazır olduğumuz bilinci kalır. Eti, kemiği, derisi bu dünyada kalırken takvamız Rabbimizin katına yükselir. Peygamberimizin Hz. Âişe validemize dediği gibi, bize aslında insanlık için harcadıklarımız kalır. (Tirmizi, Sıfatü'l-kıyame 35)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَأْتَلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنِي آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلَ مِنْ أَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

“Onlara Âdem’in iki oğlunun haberini gerçeğe uygun olarak anlat: Hani ikisi de birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, diğerine, “Andolsun seni öldüreceğim!” dedi. O da dedi ki: “Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder.”

Maide 5/27.

Sözlükte “yaklaşmak, yakın olmak, Allah’a yakınlık sağlamaya vesile kılınan şey” anlamlarına gelen kurban kelimesi, dini bir terim olarak, “ibadet maksadıyla belirli vakitte belirli şartları taşıyan hayvanı usulünce kesmek veya bu şekilde kesilen hayvan” demektir. Kurban kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de üç yerde geçmektedir. Bunlardan birinde İsrâiloğulları’nın herhangi bir peygamberden mucize olarak istedikleri ve (gökten inen) ateşin yakaçağı bir kurbandan (Âl-i İmrân 3/183), konumuz olan ayette ise Hz. Âdem’in iki oğlunun Allah’a takdim ettikleri kurbandan söz edilir. Üçüncüsünde ise, müşriklerin Allah’a ortak koştukları tanrıları “yakınlık vasıtası” kılmaları anlamında kullanılmıştır (bk. Ahkaf 46/28).

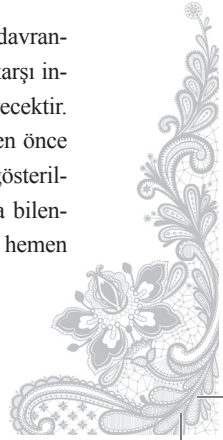
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ،
وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ، وَلِيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، فَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ

“Allah Teâlâ her varlığa iyi davranılmasını emretti. O halde canlı bir varlığı öldürmeniz gerektiğinde, bu işi can yakmayacak şekilde yapın. Bir hayvanı boğazlayacağınız zaman, (ona eziyet vermeyecek) güzel bir şekilde kesin. Bu işi yapacak olan kimse bıçağını iyice bilesin, hayvana acı çektirmesin.”

Müslim, Sayd 57.

Allah Teâlâ kullarının, sadece birbirlerine değil, yarattığı bütün varlıklara iyi davranmalarını, herkese ve her şeye iyilik etmelerini emretmektedir. Yaşayan her varlığa karşı insanın beslemesi gereken iyilik duygusu, hayvanları boğazlarken bile kendini gösterecektir. Mesela kurbanlık hayvan kesim yerine götürülürken itilip kakılmayacak, kesilmeden önce su verilecek, yere yatırılırken hırpalanmayacak, kesilen hayvan diğer hayvanlara gösterilmeyecek, kesimde kullanılacak bıçak gayet keskin olacak, bıçak hayvanın yanında bilmeyecek ve ona gösterilmeden boğazına hızlıca sürülecek, kesim işi bittikten sonra hemen yüzmeye başlamayıp derisi soğuyana kadar beklenecek.

Dini Bilgiler

HÂBİL VE KÂBİL KISSASI

Hâbil-Kabil kıssası Kur'an-ı Kerim'de isim verilmeden şu şekilde nakledilir: “Onlara Âdem'in iki oğlu hakkındaki haberi gerçek olarak oku. Hani her biri birer kurban sunmuşlardı da birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti. -Kurbanı kabul edilmeyen-, ‘Seni öldüreceğim’ demişti. O da, ‘Allah sadece muttaki olanlardan kabul eder. Andolsun sen beni öldürmek için bana elini uzatsan da ben seni öldürmek için elimi uzatmam. Ben âlemlerin rabbinden korkarım. Ben dilerim ki sen benim günahımı da kendi günahını da yüklenesin ve cehennem halkından olasın. Zalimlerin cezası budur’ dedi. Nefsi kendisini kardeşini öldürmeye yöneltti ve nihayet onu öldürdü; böylece ziyana uğrayanlardan oldu. O anda Allah bir karga gönderdi. Karga ona, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeliyordu. ‘Yazık bana, şu karga kadar bile olmaktan, kardeşimin cesedini gömmekten aciz miyim!’ dedi; sonunda da pişmanlık duyanlardan oldu” (Maide 5/27-31). Hadislerde de, “Haksız yere öldürülen hiçbir kimse yoktur ki onun kanından Âdem'in birinci oğluna bir pay ayrılmasın. Zira cinayeti âdet edenlerin ilki odur” denilerek bu olaya atıfta bulunulmuştur. (Buhâri, Cenâiz 33; Enbiya,1; Diyât 2; Müslim, Kısaâme 27; İbn Mâce, Diyât 1; Tirmizî, İlim 14)

Kur'an, geçmiş olaylardan, tarihi kıssalardan bahsederken herhangi bir ayrıntıya değinmeden verilmesi gereken mesajı, ibret alınması istenen eylemi hikâye eder. Bu nedenle Kur'an'da detaylarına rastlanamayan kıssaların öğretici yönüne dikkat kesilmek, detaylarının merakıyla gayeden uzaklaşmamak gerekir. “Kardeşlik ve akrabalıktan doğan sevgi ve merhamet duygularına baskın çıkan kıskançlık duygusunun, yol açtığı kötülüğün tercihiyle ilgili olan” bu hikâyeden şöyle bir mana çıkarılabilir: Âdemoğlunun içgüdüleri ile akrabalıktan kaynaklanan yakınlık duygusu arasında bir çatışma potansiyeli her zaman için mevcuttur. Bunun içindir ki kişinin arzu, istek ve çıkarları sebebiyle yakın akrabası ya da akrabaları arasında üstünlük ve ayrıcalıklı olmaya dayalı çekişmeler, sürtüşmeler ortaya çıkabilmektedir. Bu türden çekişmeler kıskançlığa, kıskançlık da zulüm, kin, nefret ve düşmanlığa yol açabilmektedir. Bu noktada Hâbil ve Kâbil kıssası, dini duygular ve dinin yol göstericiliğini ortaya koymaktadır. Değersiz, temelsiz, çürük yani batıl olana karşı, hakkın ve hakikatin üstün tutulmasını, kötülük yerine iyiliğin tercih edilmesini, insan doğasının anılan türden kötülüklerden arınmasını, sonuca götürücü bir örnekle anlatmaktadır. Bu örnekte Kâbil kötülük duygusunun bünyesine hâkim olduğu insanı Hâbil ise iyilik ve hayır yönündeki duyguları bünyeye hâkim kılan insanı temsil etmektedir. Kur'an kıssalarında en temel hedef, insanın geçmişten ibret almasını sağlamak, insanlığın başlangıcında ne ise sonunda da değişmeyecek olan fitri duyguları terbiye edebilmek, nefsin akıntularına kapılmamaktır. Nitekim Hz. Peygamber de bu kıssaya atfen, “Allah size bir darb-ı mesel olarak Âdem'in iki oğlunu zikretti. Siz onlardan hayırlı olanını izleyin; günahkâr olanını terk edin.” (İbn Kesir, Tefsir, II. 46) buyurmuştur. Müslümanların Kur'an'daki bu tür anlatımlardan hissedar olmaları, Hâbil-Kâbil ve diğer kıssalardan, yaşadıkları hayata dair dini-ahlaki pay çıkarabilmeleri hedeflenen gaye olduğu için, herhangi bir Kur'an kıssasının tarihsel açıdan gerçek veya muhayyel olması sonuca tesiri bakımından çok fazla bir şey ifade etmemektedir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ
يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

“İnsanlar arasında hacca ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde Hac yapmak için sana gelsinler.”

Hac 22/27.

Bu ayette ve devamında yer alan emirler bazı müfessirlere göre Hz. Muhammed’e hitap etmektedir. Hatta bazılarına göre 26. ayette Hz. İbrahim’in Beytullah’ın bulunduğu yere yerleştirildiğinin hatırlatılmasından sonra gelen emirlerin muhatabı da Hz. Muhammed’tir (*Şevkânî, III, 505*). Ayetteki *dâmir* kelimesine genellikle “yorgun argın, yorgunluktan incelmış deve” anlamı verilmiştir. Mücâhid’den nakledilen bir rivayete göre önceleri hac için gelenler binek kullanmıyorlardı. Cenâb-ı Allah onlara azık tedarik etmeyi buyurdu, binek kullanmalarına ve ticaret yapmalarına izin verdi (*Taberî, XVII, 146*). Hac çağrısının sadece biçimsel bir anlayışla değerlendirilmemesi için 28. ayette haccin yararlarına dikkat çekilmiştir.

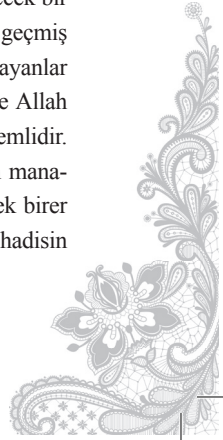
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ؟ فَقَالَ:
يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e arefe günü orucu soruldu. O da şöyle buyurdu: “Geçmiş bir senenin ve gelecek olan bir yılın günahlarına kefaref olur.”

Müslim, Sıyâm 197.

Hadiste geçen geçmiş bir yılın günahlarının bağışlanması anlaşılma ile birlikte, gelecek bir yılın günahlarının bağışlanması nasıl anlaşılmalıdır? Bu konuda, o kimsenin gelecek bir yıl içinde günah işlemesi engellenir şeklinde yorum getirenler olmuştur. Bu ifadeyi, geçmiş yılda olduğu gibi o yıl içinde de günahlar işlendikten sonra bağışlanır şeklinde anlayanlar da vardır. Aslında günahların nasıl bağışlanacağı değil, müslümanın arefe gününde Allah rızası için tutacağı oruç sebebiyle iki yıllık günah yükünden arınacağı müjdesi önemlidir. Arınmanın şekli neticeyi değiştirmez. Bizim için de önemli olan neticedir. Hadisin manasını şöyle anlayanlar da olmuştur: Arefe günü oruç tutan kimseye geçmiş ve gelecek birer yıllık günahlarına kefaref olmaya yetecek kadar sevap ve rahmet verilir. Bu mana, hadisin vermek istediği müjdeye daha uygun düşmektedir.

TEŞRİK TEKBİRLERİ

Sözlükte, doğuya doğru gitmek, eti parçalayıp kayalar üzerine sererek güneşte kurutmak, yüksek sesle tekbir almak, bayram namazını kılmak için mu-sallaya (müşerrak) çıkmak anlamlarındaki teşrik, terim olarak zilhiccenin mu-ayyen günlerinde farz namazların ardından özel lafızlarla tekbir getirmeyi ifade eder. Bu tekbirlere ‘teşrik tekbirleri’ (tekbiratü’t-teşrik), tekbirlerin alındığı gün-lere ‘teşrik günleri’ (eyyamü’t-teşrik) denilir. (DİA XL/575)

Cahiliye döneminde kurban etinin saklanması için önce etler kızgın kaya-ların üzerine bırakılarak güneşte kurutulur sonra depolanırdı. Güneşte kurutma işlemine teşrik denirdi.

Teşrik kelimesi hadis-i şeriflerde geçer. Sahih-i Müslim’de Peygamberi-mizin şöyle buyurduğu rivayet edilir: “*Teşrik günleri yeme içme günleridir.*” (Müslim, Sıyam 144) Peygamberimizin bu beyanı kurban bayramı günlerinde oruç tutulmamasıyla alakalıdır. Kur’an-ı Kerim’de Bakara Suresi’nin 198-203 ayetlerinde geçen “*Allah’ı zikredin*” ibaresi teşrik tekbirleri 203. ayette geçen “*sayılı günler*” ibaresi de teşrik günleri olarak yorumlanmıştır. Teşrik tekbirle-rinin lafzı ve günleri bakımından âlimler farklı görüş belirtmişler. Hanefi mez-hebine göre “Allahü ekber Allahü ekber la ilahe illallahü vallahü ekber Allahü ekber velillahi’l-hamd” şeklindedir. Şafiiler başlangıçtaki Allahü ekber ibare-sini üç defa tekrar ederler.

Hanefi mezhebinde İmameynin görüşü olan Arafe günü sabah namazı vak-tinden başlayıp bayramın dördüncü günü ikindi namazıyla sona ermek üzere yirmi üç vakit, farz namazlardan sonra teşrik tekbirlerinin getirilmesi kabul görmüş ve günümüze kadar da böyle devam edegelmiştir. İmam Ebû Hanî-fe’ye göre Arafe günü sabah namazı ile başlayıp bayramın birinci günü ikindi namazı ile sona ermek üzere sekiz vakittir. Şafii mezhebinde bu konuda farklı görüşler vardır fakat günümüzde Hanefi mezhebine mutabık olan ikinci gö-rüş uygulanmaktadır. Teşrik tekbirleri Hanefi mezhebine göre vacip, Şafiilere göre ise sünnettir.

Hanefi mezhebinde tercih edilen görüşe göre cemaatle veya tek başına kı-lınan bütün farz namazların ardından tekbir alınır. Teşrik günlerinde kazaya kalan namazın bugünler içinde kaza edilmesi durumunda tekbir alınır. Bugün-lerin dışında kaza edilirse alınmaz. Şâfiiler’de tercih edilen görüşe göre teşrik günlerinde nezir ve nafileler dahil bütün namazların arkasından tekbir getirilir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

“Şüphesiz, Allah’ın rahmeti iyilik edenlere çok yakındır.”

Araf 7/56.

İnsanın çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurup fesattan korunması iyi bir kullukla mümkündür. Ayette, “Muhakkak ki iyilik edenlere Allah’ın rahmeti çok yakındır” buyurulmuştur. Buradaki “iyilik edenler” (muhsinîn) kelimesi hem Allah’a kulluk ve dua ödevini hem de her türlü bozgunculuktan uzak durma, dünyanın düzenini yaşatma, kısaca iyi kul ve iyi insan, iyi komşu, iyi ana-baba, iyi vatandaş olma yükümlülüklerini yerine getirenleri kapsar.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتِقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ

“Allah Teâlâ’nın cehennemden en çok kul azat ettiği gün, arefe günüdür.”

Müslim, Hac 436.

Kurban Bayramı gününden önceki güne “Arefe” adı verilmiştir. Hacca giden müslümanlar o gün Arafat’ta haccın rükünlerinden biri olan vakfe görevini yerine getirirler. Arefe günü zevalden sonra akşam güneş batıncaya kadar bir süre Arafat dağında vakfe yapmak haccın iki rükününden birincisidir. Bu imkânı bulamayan veya kaçırın kimsenin haccı sahih olmaz. Arefe günü tam bir dua ve niyaz zamanıdır. Allah Teâlâ kendisine dua edilmesinden ve bağışlanma dilenmesinden hoşnut olur. Peygamber Efendimiz işte bu gerçeğe işaretle Allah Teâlâ’nın o gün, her zamankinden fazla müslümanı cehennemden azat ettiğini, yani kullarını bağışladığını ifade buyurmakta ve böylece Muhammed ümmetine pek büyük bir müjde vermektedir.

KURBAN EDİLECEK HAYVANLARIN VASIFLARI

Kurban edilecek hayvanın sağlıklı, düzgün, organları tam ve besili olması hem ibadet açısından, hem de sağlık bakımından önem arz eder. Bu nedenle kötürüm derecesinde hasta, zayıf ve düşkün, bir veya iki gözü kör, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırık, kulakları ve boynuzları kökünden kesilmiş, dili, kuyruğu, kulakları ve memelerinin yarısı kesik, dişlerinin tamamı veya çoğu dökük hayvanlardan kurban olmaz. (*Ebu Davud, Dahâya 6*) Koyunun daha semiz ve lezzetli olması amacıyla doğduğunda kuyruğunun kısmen veya tamamen kesilmesi kusur sayılmaz. Hayvanın doğuştan boynuzsuz olması, şaşı, topal, hafif hasta, bir kulağı delik veya yırtılmış olması, memelerinin yarıdan daha azının olmaması da kurban edilmesine engel değildir. (*Kâsânî, Bedâi', V, 75-76*) Bunun yanında kesileceği yere gidemeyecek derecede topal olan hayvanlar da kurban edilemez. Buna göre hayvanın değerini düşürücü nitelikteki kusurlar kurbana engeldir. Şâfî mezhebinde, genel olarak yukarıda sayılan kusurlardan birinin bulunması, bir hayvanın kurban olmasına engel teşkil ettiği gibi, uyuz olan hayvanlar ile yem yemesini engelleyecek derecede dişlerinin bir kısmı dökülmüş olan hayvanların da kurban edilmesi caiz değildir (*Nevevî, el-Mecmû', VIII, 399-404*).

Koyun, keçi, sığır, manda ve deve yahut bu hayvanların türdeşleri kurban olarak kesilebilir. Tavuk, kaz, ördek, deve kuşu, ceylan gibi hayvanların kurban olarak kesilmesi geçerli değildir. Kurbanın geçerliliği açısından bu hayvanların erkek veya dişi olması arasında fark yoktur. Ancak koyunun erkeğinin, diğerlerinin ise dişisinin kesilmesi daha faziletli görülmüştür. Koyun ve keçi cinsinden hayvanlar bir yaşını doldurduktan sonra kurban edilebilir. Hanefîler de dâhil fakihlerin çoğunluğu, koyunun semizlik ve gösteriş olarak bir yaşındakilerle aynı olması halinde altı ayını tamamladıktan sonra da kurban olabileceği görüşündedir. Sığır ve manda cinsinden hayvanlar iki yaşını, deve ise beş yaşını tamamladıktan sonra kurban olarak kesilebilirler.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ كَذَلِكَ
سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

“Onların ne etleri ne kanları asla Allah’a ulaşmaz. Fakat ona sadece sizin takvanız ulaşır. Böylece hayvanları sizin istifadenize verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah’ı büyük tanıyasınız. Ey Muhammed! İyilik edenleri müjdele.”

Hac 22/37.

Bu ayette kurban örneğinden hareketle, bütün kulluk davranışlarının ortak ilke ve amacına dikkat çekilmektedir. Bütün ibadetler kulun kendini olgunlaştırması, hayatını anlamlandırması ve yüce yaratıcısına yaklaşması tarzında üstün amaçlarla yapılmalıdır. Cenâb-ı Allah’ın bu ibadetlere ihtiyacı yoktur, ibadetlere ihtiyacı olan kuldür. Şu halde ibadetlerde dinen belirlenen forma sadık kalmak da Allah’ın iradesine boyun eğme manası taşıdığı için değerlidir; bu biçimler asıl amaçtan kopmadığı sürece değerini koruyabilir, aksi takdirde içi boş birer kalıp haline gelir. Ayette kurban kesmenin amacının takvaya ulaşmak olduğu, bunun ise ancak Allah’ın emirlerine uymakla gerçekleştirileceği belirtilmektedir.

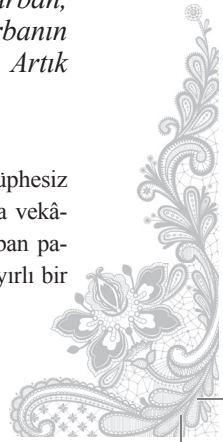
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ يَوْمَ النَّحْرِ عَمَلًا أَحَبَّ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ
مِنْ هِرَاقَةٍ دَمٍ، وَإِنَّهُ لَيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَظْلَافِهَا
وَأَشْعَارِهَا، وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ
يَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ فَطَيَّبُوا بِهَا نَفْسًا

“Âdemoğlu, Kurban Bayramı günü kurban kesmekten Allah Azze ve Celle katında daha sevimli hiçbir amel işlememiştir. Şüphesiz kesilen kurban, kıyamet günü boynuzları, tırnakları ve kollarıyla gelir. Şüphesiz kurbanın kanı yere düşmeden önce, Allah Azze ve Celle katında kabul olunur. Artık gönülleriniz kurban (kesmek sebebi) ile (sıkıntılı değil) hoş olsun.”

İbn Mace, Edâhi 3.

Kurban bayramında imkânı olan açıısından yapılacak en kıymetli amel hiç şüphesiz kurban kesmektir. Yapabilirse bizzat kendisi kesmelidir. Kesemeyecekse başkasına vekâletle kestirebilir. Kurban bayramında kurban kesmek yerine -söz gelimi- yüz kurban parasını bir kimse sadaka olarak verse, kurban kesmiş ve kurban kesmekten daha hayırlı bir ibadet yapmış olmaz.

KURBAN BAYRAMI

Rabbimiz ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: *“Her ümmet için, Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini ansınlar diye kurban kesmeyi meşru kıldık. İşte sizin ilahınız bir tek ilahtır. Şu halde yalnız O’na teslim olun. Alçak gönüllüleri müjdele!”* Hac, 22/34)

Ramazan bayramından sonra hac ibadetinin ifa edildiği mevsime girmiş bulunuyoruz. Rabbimizin hac ibadetini nasip ettiği kardeşlerimiz bu görev için kutsal topraklardadır. Onlar Kabe ile buluşma sevincini yaşarken bizler de oralarda bulunma arzusuyla içten içe niyazdayız. Kurban, Hz. İbrahim (a.s)’in örnekliginde bize emredilen bir ibadettir. İnsan zihnini küfrün kirinden arındıran, tevhid ile buluşturan Hz. İbrahim, (a.s) kurban ibadetiyle müminlere samimiyeti, itaati ve fedakârlığı öğretiyor. *Ya Resûlallah nedir bu kurban?* diye soran ashaba Peygamberimiz (a.s): *“Babanız İbrahim (a.s)’in sünnetidir”* cevabını verir. Bize atamız İbrahim (a.s)’dan kalan hazine ihlas, ibadet, dürüstlük ve fedakârlıktır. Bizim de çocuklarımıza mirasımız bunlar olsun. Kurban ibadeti bir tür samimiyet sınavıdır.

Kurbanın bir bayram sevinci ile beraber yaşanması müslümanların birlik ve beraberliğini pekiştiren önemli bir unsurdur. Bayram gününde herkes birbiriyle karşılaşmak, bayramlaşmak, iyi dileklerde bulunmak ve yardımlaşmak için seferber olur aynı zamanda birbirinin kimsesi, yardımcısı ve duacısı olur. Bu mübarek günün faziletinden nasıpdar olmak için her bir mümin kendi imkânı ölçüsünde katkıda bulunur. Kurban kesme gücüne sahip olanlar kurbanlarıyla; kurban kesecek durumu olmayanlar ise kendi çapında hazırlık yaparak aynı fazileti elde ederler. Zira Resûlullah (a.s): *“Kurban gününü bayram olarak kutlamakla emrolundum. Allah onu bu ümmet için bayram kılmıştır”* buyurduğunda bir sahabi kendisine: *“Ey Allah’ın Resûlü, benim ödünç olarak verilen bir hayvandan başka bir şeyim yok. Onu kesebilir miyim”* diye sorar. Resûlullah (a.s): *“Hayır,”* der ve şöyle buyurur: *“Ancak saçını, tırnaklarını kısaltırsın, bıyıklarından alırsın ve beden temizliğini yaparsın. Bu da sana Allah indinde bir kurban yerine geçer”* Bu hadis-i şerif de müjdeleyici ki, Kurban kesecek durumda olmayan kardeşlerimiz kurban gününün sevabından mahrum olmayacaklardır. Onlar da ibadet etmenin verdiği hazla bayram sevincini kardeşleriyle paylaşacaklardır.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالَهُ فِي
عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

“Biz insana anne babasıyla ilgili öğütler verdik. Annesi, güçten kuvvetten düşerek onu karnında taşımıştır; çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bunun için (ey insan), hem bana hem anne babana minnet duymalısın; sonunda dönüş yalnız banadır.”

Lokman 31/14.

Ayette annenin fedakârlığına özel bir vurgu yapıldığı görülmekte, dolaylı olarak onun daha çok ilgi ve sevgi beklediğine işaret edilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber de, “Ya Resûlallah! Kime iyilik etmeliyim?” şeklindeki bir soruya, “annene” diye cevap vermiş; “Sonra kime?” denilince yine “annene” demiş; üçüncü defa tekrarlanan soruya da aynı cevabı vermiş; nihayet dördüncüsünde “babana” buyurmuştur (Müsned, V, 3, 5; Tirmizî, Birr 1). Ancak Allah’ın hakkı bütün hakların önünde olduğu için ana baba çocuklarını bu hakkı ihlâl etmeye yani onu tevhid inancından sapmaya veya Allah’ın açıkça yasakladığı başka işler yapmaya zorlarlarsa kesinlikle onların bu baskısına boyun eğilmeyecek; bununla birlikte meşru ve makul olan istekleri yerine getirilecektir (bk. Ankebût 29/8).

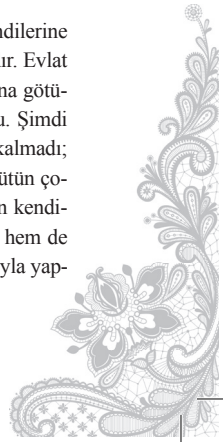
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

رَغِمَ أَنْفٌ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ، قِيلَ: مَنْ؟ يَا رَسُولَ
اللَّهِ قَالَ: «مَنْ أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ، أَحَدَهُمَا أَوْ كِلَيْهِمَا فَلَمْ
يَدْخُلِ الْجَنَّةَ

Peygamberimiz (a.s) “perişan olsun, perişan olsun, perişan olsun” buyurunca dendi ki: “kim (perişan olsun) ya Resûlallah?” Resûl-i Ekrem şöyle buyurdu: “Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlılık günlerinde yetişip de cennete giremeyen kimse.”

Müslim, Birr 9, 10.

Hadisimizde anne ve babasının veya onlardan birinin ihtiyarlık zamanına yetişip de kendilerine evlatlık vazifesini yapamadığı için cennete giremeyen bir zavallının acıklı sonu anlatılmaktadır. Evlat çocukluk günlerinde güçsüzdü. Ne karnını doyurabilmek için parası ne de yiyeceklerini ağzına götürebilecek idraki ve kuvveti vardı. Anne ve baba sâyesinde büyüdü, gelişti, iş gücü sahibi oldu. Şimdi evlat güçlendi; fakat ilahi takdirin gereği, bu defa anne ve baba güçsüz kaldı. Sadece güçsüz kalmadı; tıpkı o evladın idrakten ve anlayıştan yoksun olduğu günlerdeki gibi idrakleri zayıfladı; büsbütün çocuklaştılar. Anne ve babası veya onlardan sadece biri bu durumda olan evlat, vaktiyle onların kendisine gösterdiği anlayışın yarısı kadar hoşgörülü olsaydı, şüphesiz ondan hem anne ve babası hem de Allah Teâlâ razı olacaktı. Ne yazık ki evladın anlayışlı olmaması ve bu sebeple görevini layıkıyla yapmaması, ona ayağına kadar gelmiş olan cenneti kaybettirdi.

İSLAMDA YAŞLILIK DÖNEMİ VE YAŞLILAR

“İslam, ayet ve hadislerle anne-baba hakkını pratik açıdan anlatılırken öte yandan kişinin Allah’la olan ilişkisi, toplumla olan ilişkisi ve eşya ile olan ilişkisini de ele almaktadır. Bu bağlamda Allah ile ilişkisi sağlam olmayan bir ferdin, toplumla olan ilişkisi de düzgün olmayacaktır. Kişinin kendisine karşı en fazla minnet duygusu içinde olduğu insanlar, onu en fazla yardıma ve bakıma ihtiyaç duyduğu anda koruyan, kollayan ve büyüten anne-babasıdır. Bu durumda anne-babasına karşı görevini yerine getirmeyen bir kişinin toplumun diğer fertlerine karşı görevlerini hakkıyla yerine getirmeyeceği, dahası Allah’a karşı kulluğunu yeteri kadar ifa edemeyeceği söylenebilir. Bu nedenle Efendimiz (a.s) “*Anne-babasına iyi davranıp onların hoşnutluğunu kazanmak, kişiyi Allah’ın hoşnutluğunu kazanmaya, anne-babanın gazabını kazanmak da Allah’ın gazabını kazanmaya götürür.*” (Tirmizi, Birr 3) buyurarak bu hakikati ortaya koyar. Buradan yola çıkarak yaşlılıkla alakalı İslam’ın bakış açısı şu şekilde ifade edilebilir: İslam’da yaşlılık dönemi insanın doğal olarak gelişen tabii bir süreci olarak telakki edilmektedir. Kur’an öncelikle yaşlılığı doğal, fizyolojik, psikolojik bir süreç olarak ele alır. İhtiyarlık çağını insanın yaratılış evrelerinden biri olarak görür. (Nahl, 16/70) İlgili ayetin bize söylediğinden yola çıkarak yaşlılık çağı, bir taraftan insanın psikolojik ve fizyolojik evrimi içerisinde bir süreç iken bir yandan da insanın kâinat içerisindeki hayatının sadece dünyadan ibaret olmadığını belirtisidir. Bu belirleme insanın kâinat içerisindeki yeri açısından da insana güven veren bir bakış açısıdır. Zira insan ömrünün en zor çağı olan döneme gelse, tabii olarak bir sonraki aşamada ömrünü tamamlasa bile, hayatı son bulmayacaktır. Çünkü ihtiyarlık çağı olarak nitelenen bu dönem, ahiret hayatı da dikkate alındığında, insanın sonsuz yaşam serüveni içerisinde kısa bir dönemdir. Bu bakış açısı ömrün en zor çağında insan için büyük bir huzur kaynağıdır. Zira yaşlılığın ardından gelen ölümle yeni bir doğuş olacaktır.

Kur’an’da bir başka ayette insanın gelişim evrelerinden ve bu bağlamda yaşlılık- ihtiyarlık çağından söz edilmektedir. (Rum, 30/54) Ayet birinci güçsüzlük evresini insanın doğum öncesi evresi, kuvvetlilik evresini gençlik evresi, ikinci güçsüzlük evresini de yaşlılık dönemi olarak tarif eder. İnsanın fizyolojik değişimini ifade eden ayet aynı zamanda yaşlılıktaki güçsüzlüğü çocukluktaki güçsüzlüğe benzeterek bir psikolojik duruma da dikkat çeker. (Mü’min, 40/67; Kasas, 28/23; Yusuf, 12/78) Konuyla ilgili hadislerle baktığımızda Kur’an’da olduğu gibi hadislerde de yaşlılığın doğal bir süreç olarak ele alındığını görürüz. Bu bakımdan Peygamberimiz, yaşlılığı hayatın bir parçası olarak kabul etmiş ve yaşlılık olgusuna gerçekçi bir bakış açısıyla bakmıştır. “*Ey Allah’ın kulları! Tedavi olun, çünkü Allah, her hastalık için mutlaka bir deva yaratmıştır. Ancak bir dert müstesna, o da ihtiyarlıktır*” (Tirmizi, Tıb 2) hadisiyle yaşlılığın kaçınılmaz olarak gelen ve önlenemez bir süreç olduğuna vurgu yapmaktadır. Yaşlılığı gerçekçi bir bakış açısıyla ele alan Efendimiz (a.s) insan ömrünün son döneminde bir anlamda düşkünlük sayılacak yaşlılıktan ve bunun getireceği sıkıntılardan duayla ferahlamıştır. (Müslim, Zikr 75) “*Allah’ım, acizlikten, tembellikten, korkaklıktan ve ihtiyarlıktan sana sığınırım*” (Buhârî, Deavât 38).

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşta, yolcuya ve maliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın.”

Nisâ 4/36.

Bu ayette müminlere on görev verilmiştir. Bunlar sırasıyla: İnsana her şeyi vermiş olan Allah Teâlâ’ya ibadet etmek ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamak, akrabayı koruyup gözetmek ve onlara iyi davranmak, yetimlere sahip çıkmak, fukaraya yardım etmek, yakın komşuya iyilik etmek, uzak komşuya iyilik etmek, yanındaki arkadaşta yardım etmek, yoldan gelen kimseye ve misafire ikram etmektir.

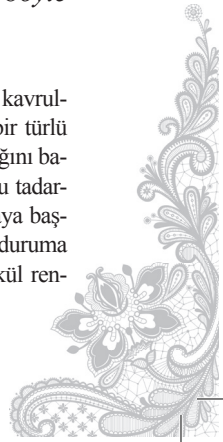
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي قَرَابَةً أَصْلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي،
وَأَحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسَيِّئُونَ إِلَيَّ، وَأَحْلُمُ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ،
فَقَالَ: لَئِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ، فَكَأَنَّمَا تُسْفُهُمُ الْمَلَّ وَلَا يَزَالُ مَعَكَ
مِنَ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ

Bir adam: “Ya Resûlallah! Benim akrabam var, kendilerini ziyaret ediyorum, onlar bana gelmiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara yumuşak davranıyorum, onlarsa bana kaba davranıyorlar” dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (a.s) şöyle buyurdu: “Eğer dediğin gibi isen, onlara sıcak kül yutturmuş oluyorsun. Sen böyle davrandıkça, Allah’ın yardımı seninleedir.”

Müslim, Birr 22

Sıcak kül yiyen bir adam, korkunç bir ıstırap çeker. Midesi yanmaya, bağırsakları kavrulmaya ve aşırı derecede susuzluk duymaya başlar. Ne kadar su içerse içsin, harareti bir türlü sönmez. Akrabasının anlayışsızlığına göz yuman, kötülüğünü iyilikle karşılayan, kabalığını bağışlayan bir kimse, ilahi emre uymanın ve onu uygulamanın derin hazzını ve huzurunu tadarken, ona kötü davranan yakınları, yaptıklarından dolayı bir müddet sonra elem duymaya başlarlar. Bu asil davranış karşısında ezilir, perişan olur, yerin dibine geçerler. Böyle bir duruma göre sıcak kül teşbihinin anlamı, sen onların yüzüne sıcak kül serpiyor ve yüzlerini kül rengine buluyorsun, demektir.

AKRABALIK HUKUKU

Dünyaya geldiğimiz andan itibaren insanlardan oluşan bir toplum içindeyiz. Bunlar arasında kan bağı ile olduğu gibi evlilik bağı ile alakalı kimseler de vardır. İçinde gelişip büyüdüğümüz ve kişiliğimizin oluşmasında önemli etkisi olan bu çevreye karşı vefa borçluyuz ve bir takım yükümlülüklerimiz var. Kur'an-ı Kerim'de konunun önemini vurgulayan birçok ayet vardır. Bunlardan biri şudur: *“Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşaya, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin.”* (Nisa 4/36) İmanın temel şartını, tevhid akidesinin esasını beyan eden iman etme ve şirkten uzak kalma emriyle aynı cümlede zikredilen bu beşeri ilişkiler bu önemini açıkça ortaya koymaktadır. Hayatımız boyunca beraber yaşadığımız veya bir vesile ile yolumuzun kesiştiği kimselere karşı vazifemizin en başında iyilik etmek ve iyi davranmak gelir. İyilik olarak tercüme edilen “ihsan”, tutum ve davranışlarımızın içten ve samimi olmasını gerektirir.

Akrabaların ilk sırasını ana babalar oluşturur. Onların rızası Allah'ın rızasına; öfkeleri Allah'ın gazabına vesile olur. İnsani, vicdani ve imani vazifemizin başında ebeveynimiz gelmektedir. Sonra dede ve ninelerimiz, kardeşlerimiz, amca, dayı, teyze, hala, yeğenlerimiz gelir. Anne babalarımız ve çocuklarımızın bizim üzerimizdeki hakkı onları hem maddi hem de manevi olarak sınırlı bırakmamaktır. Bilindiği gibi kişi zekâtını usul ve fûruna veremiyor. Çünkü maddi sıkıntılarını gidermek bizim üzerimize bir vazifedir. Hayır ve hasenat işlerinde öncelik, kan bağı ile bağlı olduğumuz diğer akrabalarımızdır.

İkinci grup akraba, evlilik yoluyla gerçekleşen akrabalıklardır. Onlar da eşimizin anne babası olması hasebiyle kendi ebeveynimiz kadar değerli ve önemlidirler. Eşimizin akrabalarının da hukukunu gözetmek hem aile huzurumuz hem de dini sorumluluğumuz bakımından önemlidir. Evliliklerde kan bağı olmayan kimselerden seçilmesinin teşvik edilmesi akrabalık çevresinin genişlemesini ve dolayısıyla sevgi ve muhabbetin yaygınlaşmasını sağladığı içindir. Kur'an-ı Kerim'de müminin vasıfları arasında zikredilen sıla-i rahim akrabalık ilişkilerinin sıcak tutulması, ihtiyaç halinde akrabanın yanında ve yardımında bulunmasını tarif eder. Küsmek, dargın durmak, alakayı kesmek vebaldir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

“Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah’a saygısızlıktan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.”

Nisa 4/1.

Bu ayette *sıla-i rahimin* yani akrabalık hukukunun gereğini yerine getirememekten sakınmanın, Allah’ın emirlerine aykırı davranmaktan sakınma ile beraber zikredilmesi, İslam’da akrabalık ilişkisine ne kadar önem verildiğine güçlü ve açık bir delil teşkil etmektedir.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ، أَوْ يُنْسَأَ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

“Rızıkının çoğalmasını, ömrünün uzamasını isteyen kimse, akrabasını kollayıp gözetsin.”

Buhârî, Edeb 12, Büyü` 13; Müslim, Birr 20, 21.

Ömür uzaması mecazidir. Manası, Allah Teâlâ akrabalarını görüp kollayan kimseyi bol bol ibadet etmeye, hayırlı işler yapmaya muvaffak kılar. O da ömrünü boşa geçirmez; ahirette kendisine faydalı olacak işler yapar. Ölümünden sonra insanlar onu hayırla anarlar. Böylece o kimse, yaşıyormuş gibi sevap kazanmaya devam eder. Rızıkın çoğalması da mecazidir. Zira takdir edilen rızık değişmez. Hadiste kastedilen mana rızıkın bereketli olmasıdır. Az bir rızıkla çok kişinin faydalanmasıdır. Netice itibarıyla *sıla-i rahim* yapanların ömürleri ve rızıkları bereketli olur.

Dini Bilgiler

AKRABAYA İKRAMDAN BULUNMAK

Akrabalık gerek kan bağı, gerekse evlilik vesilesiyle oluşan yakınlığa verilen addır. Sıla-i rahim ise akrabalara iyilikte bulunma, onlarla ilgilenme, ilgili olma, akrabalık bağlarını güçlendirip onların hakkını gözetme, yakınlar arasındaki bağı ve iletişimi sağlam tutma ve bu ilişkileri koparmamak demektir. Rahim kelimesi Allah'ın Rahman isminden alınmıştır. Efendimiz (a.s) bu gerçeği şöyle açıklar: *“Merhametliler; Rahman'ın da kendilerine merhamet ettiği kimselerdir. Siz yeryüzündekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin! 'Rahim' (akrabalık bağı) Rahman kökünden türemiştir. Kim onu sürdürürse Allah da onunla ilişkisini sürdürür; kim de onu koparırsa Allah da o kimseyle ilişkisini koparır.”* (Tirmizî, Birr ve Sıla 16) Akrabalarımızla kurduğumuz bağ, bir kul olarak Allah'la kurduğumuz bağı etkileyecek kadar önemlidir. Onlarla iyilik, hoşgörü, merhamet ve adalet üzerine geliştirdiğimiz sağlıklı bir ilişki, her bakımdan rahmet vesilesidir. Ziyaretlerde öncelik Kur'an'a göre anne babaya olmakla beraber, hala, teyze, amca, dayı gibi yakınlarımız da ziyaretimizi, yakınlığımızı, maddi ve manevi desteğimizi hak etmektedir. Akrabalarımıza haftada, ayda veya hiç olmazsa en azından yılda bir kere ziyarette bulunmak en başta kendi psikolojik bütünlüğümüz açısından tam bir iyilik halidir. Farklı imkânları kullanarak akrabalarımızın hal hatırını sormak, dünya toprağında hep beraber yaşadığımızı hissettirmek, insanı boğan en kesif duygu olan yalnızlıktan uzaklaşmak demektir. Maddi açıdan akrabadan muhtaç olanlara yardım etmek, gözetmek de bir tür sıla-i rahimdir. Zekât ve fitrelerimizi öncelikle yoksul akrabalarımıza vermemiz; *“Yoksula bir şey vermek sadakadır. Akrabaya bir şey vermenin ise iki sevabı vardır. Biri sadaka sevabı, diğeri de akrabayı görüp gözetme sevabıdır”* (Nesâî, Zekât 82) hadisiyle, Peygamber dostluğuna talip olmaktadır.

Akrabaya iyilik, fakir bir akrabanın ihtiyacını gidermekle olabileceği gibi, tatlı bir söz veya bir gülümsemeyle dahi olabilir. Efendimiz (a.s), *büyük bir hata işlediğini ve günahın kurtulmak için ne yapması gerektiğini sormaya gelen bir adama tövbe ettikten sonra anne babasına iyilik yapmasını tavsiye etmiş, adam “Annem babam öldü” deyince “Öyleyse teyzene iyilikte bulun”* (Tirmizî, Birr 6) buyurarak, anne yarısı sayılan kişiye iyiliği, hatadan arınma vesilesi saymıştır.

Akrabalık bağının karakteri ilişkileri, menfaat üzerinden değil merhamet, sevgi, karşılıklı hak ve sorumluluklar üzerinden inşa eder. İnsan, akrabalarıyla birbirini reddetme, hayattan tamamen çıkartma, lanetleme, beddualaşma gibi tavır ve davranışlar sergilediğinde, psikolojik bir yıpratma ve yıpranma sürecine girmekle kalmaz Allah'ın merhametine kavuşmasının önüne de ciddi bir engel koyar. Efendimiz (a.s) *“Sıla-i rahim yapan, akrabasından gördüğü iyiliğe iyilikle karşılık veren kimse değil, akrabası kendisine iyiliği kestiğinde dahi onlara iyilik yapandır”* (Buhârî, Edeb 15) buyurarak akrabalık ilişkisinin tabiatına dair ipucu da vermiş olmaktadır. İnsan hayatı düz bir çizgi üzerinde yürüyerek değil, sürekli sağa sola kıvrımlar yaparak devam eden bir yolculuktur. Herkesin birbirini tamamen iyilikle ağırladığı bir dünyanın tasavvuru imkânsız olduğuna göre bizden istenen ve emredilene uyup iyiliği ayağa kaldırmaya, dünyamızı yalnızlaşmaktan korumaya mecburuz.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ
وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا
وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا

“Size ne oldu da Allah yolunda ve ‘Rabbimiz bizi halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!’ diyen çaresiz erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşıyorsunuz?”

Nisa 4/75.

Bu ayet müminleri baskı, zulüm ve işkence altındaki müslümanlara destek olmak ve onları bu durumdan kurtarmak için cihada teşvik etmektedir. Bu müminler, işkence ve baskı dayanılmaz hale geldikçe Allah’a yalvarıyor ve bir kurtarıcı göndermesini istiyorlardı. Bu ayet mustazafların dua ve niyazlarına bir cevap olmakla beraber, İslam’ın kendisini savunmaları amacıyla müslümanlara cihad için izin vermesinin de iki önemli amacını ortaya koymaktadır: a) Allah rızasını elde etmek, b) Zulmü engelleyip adaleti sağlamak. “Allah rızası” da fayda bakımından yine kullara dönmektedir.

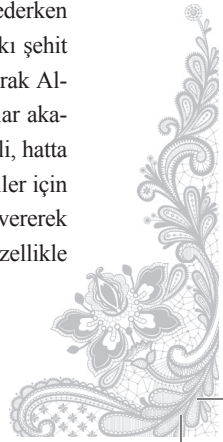
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا مِنْ مَكْلُومٍ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَكَلِمُهُ
يَدْمَى اللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ وَالرِّيْحُ رِيْحُ مِسْكِ

“Allah yolunda yaralanan bir kimse, kıyamet gününde yarasından kan akarak Allah’ın huzuruna gelir. Renk, kan rengi, koku ise misk kokusudur.”

Buhârî, Cihad 10, Zebâih 31; Müslim, İmâre 105.

Allah yolunda ihlasla cihada çıkan kimse iki hayırdan birine nail olur: Ya şehit olup cennete girer ya gazi olarak ahirette büyük ecir ve sevaba ulaşır. Allah yolunda cihat ederken yaralanan fakat şehitlik makamına ulaşamayıp gazi olarak vefat eden kimse de tıpkı şehit gibi yarasının ilk günkü sıcaklığı ve tazeliği içinde kanı akarak ve misk gibi kokarak Allah’ın huzuruna gelir. Yani gazilerin mahşer yerine gelişi de tıpkı vücudundan kanlar akarak ve misk gibi kokarak gelen şehitlerin gelişi gibi olacaktır. Bu müjde, yaralı, bereli, hatta vücudunun bazı uzuvlarını kaybetmiş olarak hayatını sürdürmek zorunda kalan gaziler için önemli bir teselli kaynağıdır. İslam toplumları, gazilerine de şehitleri kadar değer vererek onları bağrılarına basmış ve kendilerine layık olan saygı ve hürmeti göstermiştir. Özellikle bizim milletimiz şehit ve gazilerine çok hassas davranmasıyla meşhurdur.

ŞEHİTLİĞİN HÜKMÜ

Rabbimiz ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: “Müminlerden öyle adamlar vardır ki, Allah’a verdikleri söze sadık kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehid olmuştur). Bir kısmı da (şehid olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir.” (Ahzab 33/23)

İnanmış her mümin bu sözleşmenin tarafıdır. Söz veren biz, söz alan yüce Allah’tır. Verilen söze sadık kalmak gerekir. Aksi takdirde şu soruya cevap istenecektir: “Size ne oldu da Allah yolunda ve ‘Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!’ diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşıyorsunuz!” (Nisa, 4/75)

İşte şehid, bu sözünün gereğini yerine getirirken canını Rabbine teslim edendir. Şehid düştükten sonra başka bir boyutta ve başka bir âlemde mükâfatına kavuşur. Yaptığı iş değerli, aldığı derece büyüktür.

Şehadet söz konusu olduğunda artık canını feda eden için ölü, canı feda etmeye ölüm demiyoruz. Yüce kitabımız bunun farklı bir özellikte olduğunu beyan buyuruyor: “Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Hayır; onlar diridirler. Ancak siz bunu bilemezsiniz.” (Bakara 2/154)

Canını feda eden şehiddir, canı feda etmek ise şehadettir, şehitliktir. Aziz Peygamberimizin de arzuladığı bir makamdır bu. Şehit, rütbesini kanıyla yazar. Şehit düştüğünde üzerinde bulunan elbisesine bürünür, kefen istemez. Yatar canından aziz bildiği yurdunun toprağına, adına vatan der. Sahiplenir vatanını. İçinde namusu korunsun, içinde yavrusu özgür gezsün diye. Evladı başı dik, gururlu yaşasın diye tarihten aldığı vatan emanetini geleceğe taşır.

Bazen fitne ateşi sönsün diye canını ortaya koyar, bazen binlerce insanın canını korumak için kendini feda eder. Bazen bir mazlumun feryadına koşarken vurulur, bazen bir mazlumu taşırken... Her halükârda rıza-i ilahiye koşar. Fakat öyle faziletli bir ameli tercih etmiştir ki, bunu tekrar tekrar yaşamak ister. Efendimiz (a.s) bir hadis-i şerifinde bize bu hakikati bildirir: “Ölüp de Allah katında hayırlı bir mertebeye erişen kullar içinde, şehitten başka hiç kimse -kendisine içindekilerle birlikte dünya verilecek olsa bile- yeniden dünyaya gelmek istemez. Sadece şehit, şehitliğin ne kadar üstün bir mertebe olduğunu gördüğü için, dünyaya dönüp bir kez daha şehit olmayı arzular” (Buhari, Cihad 6)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا

“Gecenin bir vaktinde kalkıp kendine mahsus nafile bir ibadet olarak da namaz kıl ki, rabbın seni övülmüş bir makama yükseltsin.”

İsra 17/79.

Fıkıh kitaplarında yatsı, vitir ve teravih namazları dışında geceyi ihya etmek, ibadet etmek için kılınan nafile namazlara teheccüd namazı denmektedir. Teheccüd namazının sekiz, dört veya iki rek'at kılınabileceği yönünde görüşler vardır. Ayette, teheccüd namazının Hz. Peygamber'e mahsus yönüne işaret edilmekle birlikte, bunun bereketinden yararlansınlar diye ümmetine de tavsiye edilmiştir. Ayrıca teheccüd namazı nafiler grubuna girdiği için kesin bir rek'at sayısı ileri sürerek bundan daha az veya daha fazla kılınmayacağını iddia etmek doğru değildir.

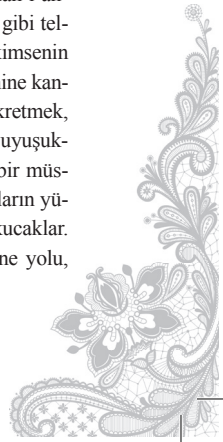
HADİS-İ ŞERİF MEALİ

يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ ثَلَاثَ عُقَدٍ إِذَا نَامَ، بِكُلِّ عُقْدَةٍ يَضْرِبُ عَلَيْكَ لَيْلًا طَوِيلًا، فَإِذَا اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، وَإِذَا تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عَنْهُ عُقْدَتَانِ، فَإِذَا صَلَّى انْحَلَّتِ الْعُقْدُ، فَأَصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ، وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ

“Biriniz uyuduğu zaman şeytan onun ense köküne üç düğüm atar. Her bir düğümü attığı yere, “Gecen uzun olsun, yat, uyu!” diye eliyle vurur. Şayet o kimse uyanarak Allah'ı anarsa, düğümlerden biri çözülür. Abdest alırsa, bir düğüm daha çözülür. Bir de namaz kılarsa, şeytanın attığı bütün düğümler çözülür ve böylece neşeli ve huzurlu bir şekilde sabahlar. Allah'ı anmaz, abdest alıp namaz kılmazsa uyusuk ve tembel bir halde sabahlar.”

Buhârî, Teheccüd 12, Bed'ü'l-halk 11; Müslim, Müsâfirîn 207.

Uyuyan kimsenin ense köküne şeytanın üç düğüm atarak ona uyumayı tavsiye etmesi büyük ihtimalle mecazi bir anlatımdır. Bu ifadeyle şeytanın insanı gece ibadet etmekten ve Allah'ı anmaktan alıkoymak istediği, “Hele yat, uyu; daha uykunu alamadın; vakti gelince kalkarsın” gibi telkinlerle oyaladığı, uykuyu cazip hale getirdiği, azim ve iradesini felce uğrattığı ve böylece o kimsenin kalkıp ibadet etmesine fırsat vermediği anlatılmaktadır. Peygamber Efendimizin şeytanın telkinine kanmayan kimsenin halini anlatırken belirttiği üzere, geceleyin uyanıp Allah'ı anmak, dua ve zikretmek, abdest alıp Kur'an okumak, namaz kılmak insanın üzerine çöken gafletten, tembellikten ve uyusuktan kurtulmasına imkân hazırlar. Geceleyin Allah'ı anan, sabah namazını vaktinde kılan bir müslüman, Cenab-ı Hakk'ın gönlüne vereceği huzur ve sükün sebebiyle rahatlar; keder ve sıkıntılıların yüreğine oturmasına fırsat vermez, gözü ve gönlü pırıl pırıl aydınlanmış olarak yeni bir günü kucaklar. Böylece şeytanın tesirinde kalmamanın tadını çıkarır. Şeytanın oyununa düşmemenin yegâne yolu, geceleyin kalkıp ibadet etmek arzusuyla yatmaktır.

TEHECCÜD VAKTİ/NAMAZI

Yatsı namazının ardından fecre kadar geçen süre içinde uykudan kalkıp namaz kılma ve bu süre zarfında kılınan nafîle namaza ad olan teheccüd, Efendimiz (a.s) tarafından çok sayıda hadis-i şerifle tebcil edilmiş, farzlar dışında en faziletli namazın gece yarısı kılınan namaz olduğu belirtilmiştir. (*Müsned, II, 303, 329; Müslim, Siyam 203*) İbadetlerin az da olsa devamlı yapılmasının önemine binaen (*Buhari, İman 33*) Resûlüllah, teheccüdün düzenli kılınmasını tavsiye eder ve alışkanlık haline getirenlerin bu namazı terk etmesini hoş görmezdi. (*Buhari, Teheccüd 19*) Bununla beraber Efendimiz (a.s) düzenli biçimde teheccüd kılan ve gece uyanıp namaz kılma niyetiyle yattığı halde uyanamadan sabahlayan bir müminin gece namazı kılmış gibi muamele göreceğini, zaman zaman namaza kalkmasına engel olan uykunun da Allah'ın ona bir hediyesi olduğunu belirtmiştir. (*İbn Mâce, İkamet 177; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 63*) Kendisi de gece namazını herhangi bir sebeple kılamadığı durumlarda gündüz onun yerine fazlasıyla namaz kılmıştır. (*Müslim, Salatü'l-müsafirin 139; Ebû Davud Te'avvu,26*)

Bir namaz türü olması yönüyle teheccüd, en değerli kulluk amelleri arasında yer aldığı gibi bu namazın kılındığı zaman ve mekân da ona özel bir değer kazandırmaktadır. Gece manevi lütuf, feyz ve bereketin en bol ve en mükemmel şekilde elde edildiği zaman dilimidir. Gece vaktinin bir sükûnet halini meydana getirmesi dolayısıyla oluşan manevi dinginlik, huşû ve huzur hali, namazı kılanın kendisiyle baş başa kalması sebebiyle ortaya çıkan samimiyet, safiyet ve beraberinde getirdiği manevi doyunluk (feyz), teheccüdü diğer nafîle namazlardan farklı kılan özelliklerdir. Bu özellikler gece namazının gündüz kılınan nafîlelere göre daha etkili (*Müzzemmil 73/6*) ve daha faziletli (*Müslim, Siyam 202; Nesâî, Kıyâmü'l-leyl 6*) kabul edilmesinin sebepleri sayılabilir. Efendimizden (a.s) kendisine yüklenecek ağır göreve böyle bir namazla hazırlanmasının istenmesi, (*Müzzemmil 73/5*) teheccüdün günlük işlerde ortaya çıkabilecek sıkıntılara mukavemet gösterme, dirençli olma, ruhi dayanıklılık sağlama gibi bir fonksiyona sahip olduğu, insanı yönlendirici bir özellik taşıdığını da ifade eder. Nitekim Kur'an'ın müminlerden sabır ve namazla Allah'tan yardım talep etmeleri yönündeki isteği (*Bakara 2/45, 153*) gece namazı şeklinde de yorumlanmıştır. “*Aman geceleyin namaz kılmaya gayret edin! Çünkü o, sizden evvelki sâlih kimselerin âdetidir. Allah'a yakınlıktır. Geceleyin ibadet etmek, günahlardan alıkoyar, hatalara kefarete olur, vücudu hastalıklardan korur.*” (*Tirmizi, Deavât 115*)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

“Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah’a gönülden boyun eğerek namaza durun.”

Bakara 2/238.

Ayette, her türlü hayra, fazilete ve takvaya erebilmek için gerekli bulunan manevi eğitimin en önemli aracının namaz olduğuna işaret edilmiştir. Dinin direği, ibadetlerin başı olan namazın, müminin hayatıyla iç içe, vazgeçilemez, ihmal edilemez olması gerektiğine işaret edilmiştir. Müminler, en değerli varlıklarını nasıl koruyorlarsa, namazlarını da öyle koruyacak, yani eksiksiz, devamlı ve huşu ile kılacaklardır. Ayette geçen “Namazın muhafazası”, namazları vakitlerine ve rükünlerine/farz, vacip ve sünnetlerine riayet ederek kılmak; Namazda “kunût” ise namazı huşû (rabbinin huzurunda bulunma bilinci) ile kılmak; “es-salâtü'l-vustâ/orta namaz”, beş vakit namazdan biri olduğu halde ona daha ziyade ihtimam gösterilmesi istenen namazdır. Orta namaz konusundaki görüşler: a) Sabah namazıdır. b) İkinci namazıdır. c) Bütün namazlara önem verilsin, hiçbiri geçirilmesin diye belirlenmeden bırakılmıştır. Medine fukahasıyla onların hocaları olan bir kısım sahabeye göre orta namaz sabah namazıdır. Şevkânî orta namazın ikinci namazı (I, 281-284); İbn Âşûr da sabah namazı (II, 468) olduğunu savunmuştur.

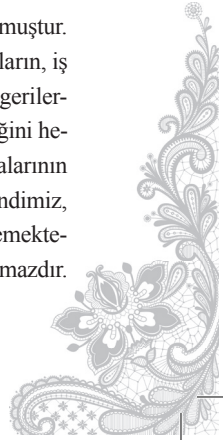
HADİS-İ ŞERİF MEALİ

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الصَّلَاةِ
أَفْضَلُ؟ قَالَ: «طُولُ الْقُنُوتِ»

Resûlullah (a.s)'a: “Hangi namaz daha faziletlidir?” diye sordular: “Kıyâmı uzun olan” cevabını verdi.

Müslim, Müsâfirin 165.

Namazda uzun süre ayakta kalmayı bu hadiste “kunût” kelimesiyle ifade buyurmuştur. Peygamber Efendimiz bir cemaate namaz kıldığı vakit, arkasında yaşlıların, hastaların, iş gücü sahiplerinin bulunacağını düşünerek namazı gereğinden fazla uzatmazdı. Hatta gerilerden bir çocuk ağlaması duyduğunda, cemaatin içinde o çocuğun annesi bulunabileceğini hesap ederek namazı çabucak bitirirdi. Fakat geceleyin teheccüt namazı kılarken, başkalarının durumunu dikkate alma mecburiyeti olmadığı için dilediği kadar uzun kılardı. Efendimiz, hadiste görüldüğü üzere, kıyâmı uzun olan namazların daha faziletli olduğunu söylemekte-dir. Zira kıyamda Kur’ân okunur. Kur’ân okumanın en faziletli olduğu yer de yine namazdır.

KUNUT DUALARI

Sözlükte, itaat etmek, huşu üzere bulunmak, ibadet yapmak, ayakta durmak gibi manalara gelen kunut kelimesinin bazı ayetlerle bazı hadislerde (İbnü'l-Esir, IV, 111) sözlük anlamları çerçevesinde kullanıldığı görülmektedir. Fıkıh terimi olarak 'itaatte bulunmak, dua etmek ve herhangi bir şerden kurtulmak ya da hayrı elde etmek için namazda Allah'a sığınmak' demektir.

Peygamberimiz çeşitli vesilelerle kunut yapmıştır. Kunutun meşruluğu hakkında mezhepler görüş birliği içindedirler. Fakat kunutun hangi namazda ve namazın neresinde olması hususunda ihtilaf edilmiştir. Kunut Ebû Hanîfe'ye göre vacip, İmameynin de içinde bulunduğu çoğunluğa göre sünnettir. Hanefilere ve Hanbelilere göre kunutun yeri vitir namazının son rekâtı, Şafiilere göre sabah namazının farzının son rekâtı ile ramazan ayının ikinci yarısındaki vitir namazlarının son rekâtı, Malikilere göre ise sadece sabah namazının farzının son rekâtıdır. Ayrıca Hanefilere göre kunut rükûdan önce yapılırken Şafiilere ve Hanbelilere göre rükûdan sonra yapılır. Malikilere göre ise rükûdan önce yapılması daha faziletli olmakla birlikte sonra yapılmasında da bir sakınca yoktur.

Hanefiler ve Malikiler Hz. Ömer'den nakledilen metni okurlar. Okunan metnin meali şöyledir: *"Allah'ım! Senden yardım isteriz. Günahlarımızı bağışlamamı isteriz. Sana inanırız. Seni bütün hayırlar ile sena ederiz. Seni inkâr edenleri reddeder onlardan alakamızı keseriz. Allah'ım biz sadece sana ibadet ederiz. Senin için namaz kılar; sana secde ederiz. Senin rızanı ve kulluğunu elde etmek için çalışır; çabalarız. Rahmetini umar; azabından korkarız. Senin azabın kâfirleri yakalayacaktır."* (Musannef, Salâvat 579)

Hanbeliler ve Şafiiler ise Hz. Ali'den nakledilen metni okurlar. Bu metin mealen şöyledir: *"Allah'ım! Hidayet verdiklerinle beraber bana da hidayet et. Afiyet verdiklerinle beraber bana da afiyet ver. Sevdiklerinin arasına beni de kat. Bana ihsan ettiklerine bereket ver. Takdir buyurduğun hükümden gelecek zararlardan beni koru. Hükmeden sadece sensin, sana hükmedecek yoktur. Senin koruduğuna asla zillet olmaz. Senin düşmanına da izzet olmaz. Rabbimiz sen her türlü noksanlıklardan uzak ve yücesin."* (Ebû Davud, Vitr 5)

Resûlullah'ın okuduğu kunut duaları her zaman aynı içerikte olmamıştır. Değişik ifadelerle niyazda bulunmuştur. Duaların muhtevası kötülükten sakınmak, af ve yardım dilemek temelindedir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

“Müminler kesinlikle kurtuluşa ermiştir; Ki onlar, namazlarında derin bir saygı hali yaşarlar.”

Müminun 23/1,2.

Surenin ilk ayetleri ebedi kurtuluşun ilk şartı olan iman ve onun gereği olan namaza vurgu yapmaktadır. Kuşkusuz namaz, İslam’ın temel ibadetlerinden biri ve kulun Allah’a yönelişinin, O’nunla birlikteliğinin en anlamlı ifadesidir. Fakat sembolik yönü de olan namazın bu manevi derinliği kazanabilmesi için bedensel hareketler, dilin ayet ve duaların lafızlarını okuması yeterli değildir; bu şekli kalıpların kalpteki kulluk niyeti ve bilinci ile bütünleştirilmesi, Allah’a saygı şuuruyla anlamlı hale getirilmesi gerekir. İbadetin ve özellikle namazın bu ruhi ve manevi boyutu Kur’ân dilinde huşû, takva gibi terimlerle ifade edilmiştir. Burada huşû kavramı ayrıca itikadi ve ahlaki bir anlam da taşımaktadır. Çünkü Allah’a inanmayanın O’na huşû ile yönelmesi beklenemez; böyle birinin inandığı, dolayısıyla bir saygı hissi beslemediği halde namaz kıyıyor, ibadet ediyor görünmesi ise din dilindeki deyimle “münafıklık”tır. Münafıklık ise dini konularda için ve dışın, özün ve sözün birbirine uymamasıdır, dolayısıyla tam bir ahlak bozukluğu ve erdemsizliktir. Sonuç olarak ayette ibadetin kurtuluşa götürülebilmesi için hem formunun hem de içeriğinin önemine işaret edilmiş bulunmaktadır.

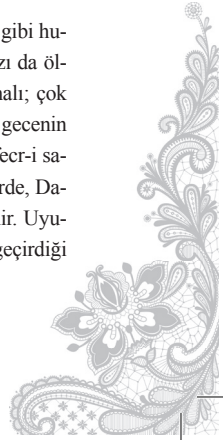
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ، وَكَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ، وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَيَصُومُ يَوْمًا، وَيُفْطِرُ يَوْمًا

“Allah Teâlâ’nın en çok beğendiği namaz Davud aleyhisselâm’ın namazı, Allah Teâlâ’nın en çok beğendiği oruç da yine Davud aleyhisselâm’ın orucudur. Davud gecenin ilk yarısında uyur, üçte birinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı.”

Buhârî, Teheccüd 7, Enbiyâ 37, 38; Müslim, Sıyâm 189, 190.

Peygamber Efendimiz oruç, namaz ve ibadetlerle ilgili çalışmak ve elinin emeğiyle geçinmek gibi hususlarda da Davud aleyhisselâm’ı örnek göstermiştir. Davud aleyhisselâm’ın orucu da namazı da ölçülü idi. Çok oruç tutmak isteyen kimse, her gün değil, Hz. Davud gibi gün aşırı oruç tutmalı; çok namaz kılmak isteyen de bütün gece ibadet etmek yerine önce yatıp dinlenmeli, sonra kalkıp gecenin üçte birini ibadetle geçirmelidir. İslam’a göre gece, güneşin batması ile başlar ve sabahleyin fecr-i sadık denilen sabah namazının girdiği vakitte sona erer. Gece, altı eşit parçaya bölündüğü takdirde, Davud aleyhisselâm’ın ibadetle geçirdiği üçte birlik kısım, gecenin dördüncü ve beşinci dilimidir. Uyuduğu altıncı kısım ise, tan yeri ağarmadan önceki zamandır. Davud aleyhisselâm’ın ibadetle geçirdiği saatler, duaların kabul olduğu bereketli zaman dilimidir.

KULLUKTA ORTA YOLU TUTMAK

Orta yolu tutmak, ölçülü olmak, ibadet ve itaatte, her türlü amelimizde haddi aşmamak demektir. Ancak, mümin sonuçtan yükümlü olmasa da mükemmeli yakalamaya çalışmakla, bu yolda gayret içinde olmakla vazifelidir. Bu konudaki ölçü, sırat-ı müstakimden sapmamak, ibadetleri ve amelleri takatin yettiği nispette yapmak, yasaklardan ise kesinlikle uzak durmaktır.

“Gerçekten din kolaylıktır. Dinde kim kendini zora sokar ise ona yenik düşer. O halde, orta yolu tutun, ümitvar olun. Günün başlangıcından (sabahı), sonundan (akşamı) ve bir miktar da gecesinden (ibadet) ile yardım isteyin!” (Buhari, İman 29) hadisinin de beyanıyla dinin galip gelmesi veya kişinin dine yenik düşmesi şu anlama gelmektedir: Amel ve ibadette kusursuzluk ve mükemmellik arayıp bu düşüncenin yönlendirmesiyle işe başladıktan sonra ibadet yoğunluğu altında ezilmek, ibadeti tamamen bırakmak, söz ve amelde orta yoldan ayrılmak bir tür dindarlık mağlubiyetidir.

“Orta yolu tutunuz, amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah’a yakın olmaya gayret ediniz. Sabahleyin, öğle ile akşam arası çalışınız. Bir parça da geceden faydalanınız. Aman acelesiz gidin, telaşsız gidin ki, menzilinize, varacağınız hedefe ulaşasınız.” (Buhari, Rikak 18)

Din, hayatın her safhasında güç ve takati aşan hükümleri mensuplarına dayatmadığı gibi, mutedil ve vasat yolu takip etmelerini ister. İfrat, haddi aşmak; tefrit ise geri ve yetersiz kalmaktır. Hem ifrat hem tefrit yapılacak işi mecrasından uzaklaştırıp, ruhunu zedeleyen sünnetullahı aykırı tutumdur. Bu aykırılık esasında ifrat ve tefriti aynı noktada buluşturmuş olur. Haddi aşmış olan aşırı yorgunluktan bıkkınlığa, yetersizliğe, gerilemeye doğru yol alacaktır. Mümin hayatının kendisine göre tanzim edilmesini isteyen din-i mübin, kolaylıktan ibarettir. Çünkü din, zorluk üzerine değil, kolaylık üzerine bina kılınmıştır. Bu, genel kaide; *“Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez” (Bakara, 2/185)* ayetiyle sabit olup, *“O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yükledi.” (Hac, 22/78)* ayetiyle de desteklenmiştir. Dini zorlaştırmak, ibadet ve taatte haddi aşmak, müsamahasız davranmak daha iyi dindarlık değildir aksine kendi nefesine eziyet etmek, dini bir kambur gibi taşımak, dine ve dinin emrettiği hayata ilgiyi azaltacağı için “gereksiz dindarlık”tır. Çünkü bir insan ne kadar çok ibadet ederse etsin, salih ameller işlesin, dini aşamaz, Allah’ı usandıramaz. Fakat mahiyeti ne olursa olsun, hayatın dengesini bozan, insan fitratını aşan her teşebbüs, hızlı ve heyecanlı her başlangıç kısa bir zaman içinde yerini usanmaya bırakır. Dinde hem azimet, hem de ruhsat vardır. Azimet yolunu tutan da, ruhsatı seçen de dindardır. Her iki durumda da haddi aşmamak, ifrat ve tefrite düşmemek elzemdir. Bu nedenle Efendimiz (a.s), *“Allah azimeti sevdiği gibi, ruhsat yolunu tutanı da sever.” (Süyûtî, Câmiu’s-sağir, I, 286)* buyurmaktadır.

Nafile ibadetlere ve fazilet kabul edilen işlere dalanlar, kendisini helâk edercesine ileri gidenler, neticede farzları da hakkıyla yerine getiremeyecek derecede yorgun ve güçsüz düşerler. Bu nedenle nafile ibadetler için rahat zamanlar ve istekli olunan anlar tercih edilmelidir. Abdullah b. Amr, henüz genç iken haddinden fazla ibadet etmesi dolayısıyla, ibadeti hafif tutma ve ağır yükten uzak durma hususunda Efendimizin (a.s) kendisine hatırlattığı ruhsat ve kolaylığı kabul etmemesi, ihtiyarlayıp güç ve kuvvetten düşünce ona, “keşke Resûlullahın ruhsatını kabul etmiş olsaydım” dedirtmiştir. (Buhari, Savm 55; Müslim, Sıyam 182)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَاذْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا وَمِنَ اللَّيْلِ
فَأَسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا

“Sabah akşam rabbinin adını an. Gecenin bir kısmında O’na secde et ve uzun gece boyunca O’nu tesbih et.”

İnsan 76/25,26.

Bu iki ayette Hz. Peygamber’in Mekke dönemindeki ibadet durumları yansıtılmakta, onun yüce Allah’ı sabah akşam zikir ve tesbih etmekle, gece gündüz O’na ibadetle yükümlü olduğu bildirilmektedir. Bu ibadetlerle Hz. Peygamber’in Allah’a derin saygı ve bağlılığının, irade ve azminin daha da güçlendirilmesinin ve müşriklerin çirkin saldırılarına karşı direncinin artırılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Müfessirlere göre ayette geçen “Sabah akşam rabbini adını anmak”tan maksat namaz değil, sözle Allah’ı tesbih etmek ve O’nun noksan sıfatlardan münezzehe olduğuna inanmaktır. Allah’ı zikirden maksat ise hem namaz hem zikirdir. (*Razi, XXX, 259*).

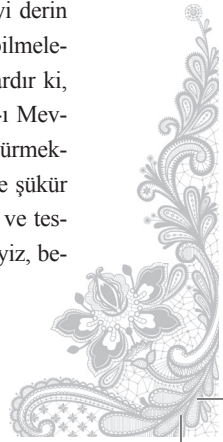
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّ فِي اللَّيْلِ لَسَاعَةً لَا يُؤْفِقُهَا رَجُلٌ مُّسْلِمٌ، يَسْأَلُ اللَّهَ خَيْرًا مِنْ
أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ، وَذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ

“Geceleyin öyle bir zaman vardır ki, müslüman bir kimse o zamana rastlayıp Allah’tan dünya ve ahirete dair hayırlı bir şey dilerse, Allah ona dilediğini verir. Bu her gece böyledir.”

Müslim, Müsâfirîn 166, 167.

Şüphesiz geceler de Allah’ındır, gündüzler de. O uygun gördüğü zamana dilediği feyiz ve bereketi verir. Kendilerini en güzel şekilde yarattığı, en güzel nimetleri kendilerine ihsan ettiği, cennetini ve cemâlini kendileri için hazırladığı kullarının uzun bir geceyi derin gaflet içinde geçirmelerini uygun görmemiştir. Allah’ın her şeyin sahibi olduğunu bilmelelerini ve ihtiyaçlarını O’na arz etmelerini istemiştir. Cenab-ı Hakk’ın öyle kulları vardır ki, kuşların yuvalarını özlediği gibi akşamı gözlerler. Gece karanlığı çökünce, Cenab-ı Mevlâ’nın huzurunda olmanın şuuruyla namaza dururlar; secdeye varıp yüzlerini yere sürmekten derin bir zevk duyarlar. Sayısız lütuf ve keremlerinden dolayı Rabbü’l-âlemîn’e şükür ve hamdlerini sunarlar. O’nun kelamıyla dillerini ve gönüllerini aydınlatırlar. Zikir ve tesbih ile O’nu yad ederler. Onların bu hallerinden hoşnut olan Cenab-ı Zülcelâl de feyiz, bereket ve rahmetiyle kendilerine büyük ihsanlarda bulunur.

GEÇENİN BEREKETİ

Rabbimiz her gün bize yirmi dört saatlik bir nimet bahşeder. Bu saatler içinde maişetimizi temin etmek için çalışıp kazanmak, üretip katkı yapmak sonra da tekrar yeni bir başlangıç yapmak için istirahat edip dinlenip, dinleşip yenilenip yeniden çabalamaya devam etmek için bu saatler taksim edilmiştir. Gündüz çalışmak, gece dinlenmek içindir. Gündüz işimizdeyiz, koşturuyoruz. Gündüz iş yetiştirme, gece nesil yetiştirme zamanıdır.

İşimize odaklandığımız için kendimize ve sorumlu olduğumuz ailemize fazla zaman ayıramıyoruz. Bu önemli ihmalimizi telafi etmenin vakti geçedir. Evlerimize çekildiğimiz, kendimizle ailemizle baş başa kaldığımız vakittir. Gündüz işimiz var, iş arkadaşlarımız var, komşu esnafımız var. Gece ilgilenmek zorunda olduğumuz ailemiz, teskin etmek zorunda olduğumuz benliğimiz var. Gece en samimi atmosferin hakim olduğu ortama geliyoruz. Bütün sevenlerimizle beraberiz. En samimi, en güvendiğimiz, en sevdiğimiz insanlarla beraberiz. Bakışlarımız samimi, sözlerimiz içten, davranışlarımız gösterişsizdir. Aslında gece vakti, bize gündüz çabalarımızın anlamını anlatır. Bütün gün bu aile için çalıştık demenin mutluluğunu yaşatır. Boşuna koşturmadım deriz.

Gece sevdiklerimizle birlikte olmanın yanında bir de en çok sevdiğimiz, sahip olduğumuz nimetlerin asıl sahibi, asıl var edeni, asıl bahşedeninin huzurunda durmanın vaktidir. Rabbimizin huzurunda el pençe durup sana şükürler olsun Rabbim. Bu nimetlerin asıl sahibi sensin deyip niyaza durmayı sağlar gece. Gösteriştense uzak, gözlerden uzak kulun varabileceği en yüce makamda yani secdede durup kulluğun hazzını yaşamak gecede mümkündür. Allah Resûlü (a.s) şöyle buyuruyor: *“Ramazandan sonra oruçların efdali Allah’a izafe edilen Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en efdal namaz da gece namazıdır.”* (Müslim, Sıyam 1163) Ebû Hüreyre ve Ebû Said (r.a) den rivayet edilen bir hadis-i şerifte ise Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: *“Bir adam geceleyin karısını uyandırır da namaz kılsa veyahut birlikte iki rekât namaz kılsa onlar, Allah Teâlâ’nın ‘zakirin ve zakirat’ diye övdüğü kimseler arasında yazılır.”* (Ebû Davud, Salat 308) Gece ailece ibadetin hazzını yaşamanın zamanıdır. Beraberce niyazda durup sahip olunan nimetin şükürünü eda etmenin manevi havasını solumak, evde huzur, hayatta berekete sebep olur. Lütfen farkına varalım, gece ihmal edilmeyecek nimetlerle doludur.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ
وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ

“Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir?”

Zümer 39/9.

Gece saatlerinde, namazda secde edip rükûda durarak Rabbine ibadet eden ihlaslı ve itaatkar kimse, Allah’a şirk koşup onun ortakları olduğunu kabul eden kimse gibi midir? Halis imanın ve samimi dindarlığın çok vezir bir özeti olan bu ayette, böyle bir dindarlığın en çarpıcı ameli tezahürü olan gece namazına, sorumluluk boyutu olan ahiret endişesiyle rahmet ümidine dikkat çekilmiştir. İbadette dini suur ve duygu ne kadar yoğun olursa ibadetin değeri de o oranda yüksek olur. Bu yoğunluk geceleri daha da fazla olacağı için ayette özellikle gece ibadetinden söz edilmiştir. Derin dindarlığın diğer bir tezahürü de ahiret bilincinin canlı oluşudur. Ebedi hayata inanan iyi bir mümin, her durumda rabbine kulluk görevlerini yerine getirmekle birlikte, bir yandan da kulluğuyla O’nun merhamet ve sevgisini kazanmayı, bu sayede ahiret kurtuluşuna nâil olmayı arzular.

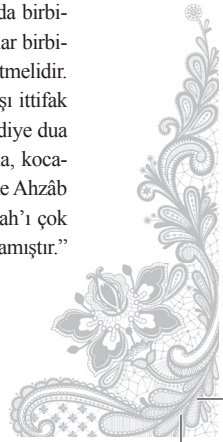
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّى، وَأَيَقَطَ امْرَأَتَهُ، فَإِنْ أَبَتْ، نَضَحَ فِي
وَجْهِهَا الْمَاءَ، رَحِمَ اللَّهُ امْرَأَةً قَامَتْ مِنَ اللَّيْلِ فَصَلَّتْ، وَأَيَقَطَتْ زَوْجَهَا،
فَإِنْ أَبَى، نَضَحَتْ فِي وَجْهِهِ الْمَاءَ

“Geceleyin kalkıp namaz kılan, karısını da kaldıran, kalkmazsa yüzüne su serperek uyandıran kimseye Allah merhamet etsin. Aynı şekilde geceleyin kalkıp namaz kılan, kocasını da uyandıran, uyanmazsa yüzüne su serperek uykusunu kaçıran kadına da Allah merhamet etsin.”

Ebû Davud, Tavatvü 18, Vitir 13.

Karı koca birbirinin hayat arkadaşıdır. Bu arkadaşlık dünyevi işlerde olduğu gibi, Allah’a giden yolda da Allah’a kulluk görevini birlikte ve yardımlaşarak yerine getirme konusunda da devam etmelidir. Mademki hayat dünya hayatından ibaret değildir, birbirini seven insanlar ebedi saadeti yakalama hususunda da birbirine yardımcı olmalıdır. Onları gece ibadetine ve özellikle sabah namazına kaldırmamak için şeytanlar birbiriyle nasıl iş birliği yapıyorsa, karı koca da şeytanları bu oyunlarında mağlup etmek için el birliği etmelidir. Hangimiz uyanırsak diğerini mutlaka namaza kaldırsın, şeytanın eline bırakmasın diye şeytana karşı ittifak kurmalıdır. Böyle bir ittifakı oluşturan iki tarafa da Peygamber Efendimiz, “Allah merhamet etsin” diye dua etmektedir. Hayat arkadaşını namaza kaldıran erkeğin “zâkirîn” (Allah’ı çok anan erkekler) sınıfına, kocasını namaza kaldıran kadının da “zâkirât” (Allah’ı çok anan kadınlar) grubuna yazılacakları ifadesinde Ahzâb Suresi’nin 35. ayetindeki müjdeye işaret vardır. Bu ayette Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “...Allah’ı çok anan erkekler ve çok anan kadınlar var ya, Allah bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

İLİM - İBADET İLİŞKİSİ

Sözlükte “bilmek” anlamına gelen ilim, “bir şeyi gerçek yönüyle kavramak, gerçekle örtüşen kesin inanç” gibi anlamlara gelir. Ayrıca “boyun eğme, alçak gönüllülük, itaat, kulluk, tapma, tapınma” anlamlarına gelen ibadet, dini bir terim olarak insanın Allah’a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O’nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu tutum ve davranışları tanımlar. İnsanın, hayatını daima Allah’a karşı saygı ve itaat bilinci içinde sürdürmesi şeklindeki kulluk duyarlılığına ubudiyet ve ibadet denir. Ubudiyet, (kulluk) “kulun Allah’ın yaptığı şeylere razı olması”, ibadet ise “kulun Allah’ın razı olacağı işleri yapmasıdır” şeklinde de tanımlanır. İbadette belirli davranış şekilleri öne çıkarken ubudiyette ahlaki ve manevi öz ağır basar. İnsanın iç dünyasında var olanı dışına yansıtması ve içiyle dışı arasında bir tutarlılık oluşturması, akıl ve ruh sağlığının dengede kalmasına katkı sağlar. “Böyle bakıldığında imanın kalpteki haline tasdik, zihindeki haline ilim denir. Bu ilim dile geçince ikrar, azalarda tecelli edince de amel halini alır.” “*De ki: ‘Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?’ (Zümer 39/9)* ayeti, kulluğun zihni inşasının ve dindarlığın zihni boyutunun bilgiyle oluşacağını, halis imana ve samimi dindarlığa bilgiyle ulaşılacağını ifade eder. İbadette dini şuur ve duygu ne kadar yoğun olursa ibadetin değeri de o oranda artar. Bu nedenle bilmek, derinlemesine bir iç yolculuğunu, insanın yeryüzü serüveninin gayesini diri tutar. Nitelikli dindarlığın diğer bir tezahürü olan ahiret bilincini canlı kılar. Ebedi hayata inanan iyi bir mümin, her durumda rabbine kulluk görevlerini yerine getirmekle birlikte, bir yandan da kulluğuyla O’nun merhamet ve sevgisini kazanmayı, bu sayede ahiret kurtuluşuna nail olmayı arzu eder. Yalnız zor durumda kaldığı zaman değil, her zaman Allah’ı bilip tanımayı (ma’rifetullah), bu irfan sayesinde yaratılmışlara kul olmaktan kurtulup yaratana kul olmanın bitimsiz özgürlüğünü yaşar. İlim bizâtihi bir değer olsa da birçok hadiste ilmin amelle bütünleşmesi gerektiğinin altı çizilir. Efendimiz (a.s) “*Allah’ım! Bana öğrettiğin şeyle beni faydalandır. Bana faydalı olanı öğret. İlmimi artır. Her halde Allah’a hamd olsun. Cehennem ehlinin halinden Allah’a sığınırım*” (İbn Mace, *Mukaddime 17*) buyurarak, bir yararı ve pratik sonucu olan bilgiden yana tavır almıştır. Şu halde davranışa, uygulamaya dönüşmeyen, olumlu sonuçlar doğurmayan, basit dünyevi emellere ulaşmayı amaçlayan veya kötülüklerle alet edilen bilgi, kıymeti bilinmemiş, şükürü edilmemiş bir nimet olup sahibine sorumluluk yükler. Gazali’den ilhamla söylemek gerekirse, iki cihanın yaratılış sebebi, bütün semavi kitapların indiriliş amacı, bütün peygamberlerin gönderiliş gerekçesi iki cevheri öğretmek içindir ki bunlar ilim ve ibadettir. İlahi rızayı kazanmanın yolu ilim, amel, ihlas dengesinin güzel bir şekilde kurulması, korunması ve yaşanması ile mümkündür. Unutulmamalıdır ki sahabe Hz. Peygamberden ilmi öğrenmekle onu uygulamak arasında hiçbir fark gözetmezlerdi.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ

“Allah çok tövbe edenleri sever ve içi dışı temiz olanları sever.”

Bakara 2/222.

Medine’de yaşayan müslümanların yahudilerle yakın ilişkileri vardı ve bazı örf ve âdetlerinde Medineliler’in tamamı veya bazı kabileler onlardan etkilenmiş bulunuyorlardı. Bunlardan biri de aybaşı hallerinde kadınlarla ilişki meselesi idi. Yahudiler Tevrat hükümlerine uyarak ay halindeki kadınları pis sayarlar, onlardan her manada uzak dururlardı. Âdet geçiren kadına dokunan hatta onun yatağında yatan, minderinde oturan kimseleri bile pis sayarlar, yıkanmaları gerektiğine inanırlardı (Levililer, 15). Yahudilerin tesirinde kalan bazı kabileler de âdet halindeki kadınlara buna yakın bir şekilde davranıyorlardı. Hz. Peygamber Medine’ye hicret edince bu durum kendisine olay olarak ve soru şekillerinde intikal ettirildi, gelen ayetler meseleyi çözüme kavuşturdu. Ayrıca abdest ve gusül nezafet dini olan İslam’ın insana getirdiği bir rahmettir.

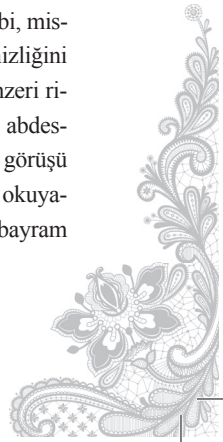
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

السِّوَاكُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِّ مَرْضَاءٌ لِلرَّبِّ

“Misvak kullanmak ağzın temiz kalmasına ve Rabbin razı olmasına sebeptir.”

Nesâî, Tahâret 4.

Misvak, diş ve ağız temizliğinde kullanılan yumuşak lifli erâk ağacının çubuklarına denir. Genellikle serçe parmak kalınlığında ve bir karış uzunluğunda olan misvak, ağız sağlığı, diş bakımı ve temizliği için diş fırçası ve macunu yerine kullanılan bir araçtır. Misvakın kendisinden elde edildiği ağaç bizim memleketimizde yetişmemektedir. Bu sebeple de misvak kullanımı ile ilgili Hz. Peygamber’in tavsiyelerini, ağız ve diş temizliği tavsiyesi olarak değerlendirmek gerekir. Bulabilenler onu kullanırlar, bulamayanlar da uygun diş fırçası ve macunu kullanmak suretiyle gerekli temizliği yaparlar. Kaynaklarda işaret edildiği gibi, misvak veya fırça bulamayan ya da yanında olmayanlar parmaklarıyla da olsa diş temizliğini yapmalıdırlar. Tabii ki parmakla yapılacak temizlik, geçici bir temizliktir. Bu ve benzeri rivayetlerden hareketle misvak kullanmayı İslam bilginlerinin kimisi namazın, kimisi abdestin, Ebû Hanîfe gibi kimileri de dinin sünneti kabul etmişlerdir. “Dinin sünnetidir” görüşü daha isabetli gözükmektedir. Bu sebeple abdest alırken, namaza başlarken, Kur’ân okuyacakken, uykudan uyanınca, ağız kokusu hissedilince, yemeklerden sonra, cuma ve bayram namazlarına giderken misvak kullanmak uygun görülmüştür.

AĞIZ TEMİZLİĞİ

Sağlıklı yaşamın ilk şartı temizliktir. Çevreyi temiz tutmak, bedeni temiz tutmak, yaşanan mekânı temiz tutmak sağlık için kaçınılmazdır. Dış çevre ile beraber aldığımız gıdanın da hijyen şartlarına uygun olması, vücuda zarar verecek içerikte olmaması gerekir. Besinlerimizin ilk sindirim aşaması ağızımızdır. Ağız temizliği vücut sağlığının en önemli ilkesidir. Bu açıdan ağız temizliği, bütün peygamberlerin sünnetlerinden biridir. Peygamberimiz “*Dört şey peygamberlerin sünnetlerindedir. Bunlar utanma duygusu, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek*” buyurmuştur (Tirmizi, Nikah 1). Ağız ve diş temizliği hususunda Peygamberimizin çok hassasiyet gösterdiği rivayet edilir. Bu rivayetlerden birinde “*Diş temizliği konusunda size çok telkinde bulunduğumu (biliyorsunuz) (Tirmizi, Nikah, 1)*” buyurarak günümüz ifadesiyle konunun takipçisi olduğunu göstermiştir. Günümüzde genellikle yemeklerden sonra diş temizliğinin yapıldığını ve yaygın uygulamanın böyle olduğunu biliyoruz. Yani rakamsal olarak günde en çok üç kere ağız temizliği yapılmaktadır. Oysa Peygamberimizin uygulamasına baktığımızda bu rakam daha da büyüktür. Her abdestte misvak kullanmak, her yemekten sonra ağız temizliği yapmak, uyurken ve uyanırken ilk iş olarak misvak kullanmak gibi uygulamaları hesaba kattığımızda bir günde ortalama on kez ağız temizliği yapılabilirken biz nasıl hareket ediyoruz diye kendimize soralım. Hz. Âişe validemize Peygamberimizin eve girerken yaptığı ilk işin ne olduğu sorulduğunda misvak kullandığını söylemiştir. Resûlullahın sünnetinin taliplisi olarak acaba ne kadarımız bu nebevi hassasiyeti ve nezaketi göstermekteyiz? Ağız temizliği bir yönüyle de nezaket ve zarafet ile ilgilidir. Yanında bulunan insanı kötü kokuyla rahatsız etmeme duyarlılığı asırlar öncesinden bize öğretilmiştir. Ağız temizliği hem medeni insan olmanın hem de iyi bir müslüman olmanın özelliklerindedir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor: “*Misvak ağız temizler, (Ağız temizlemek de) Allah’ı hoşnut eder.*” (Nesai, Taharet 5) Temizliği ibadet sayan bir dinin mensupları olarak ağız ve diş sağlığını gereken önemi vermeliyiz. Uzmanlar, sağlıklı olmayan dişlerin vücuda zarar verdiğini, çeşitli hastalıklara sebebiyet verdiğini belirtiyorlar. Can boğazdan gelir doğrudur fakat dikkat etmezsek hastalık da boğazdan gelir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ
لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

“O halde sen hanif olarak bütün varlığınla dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona yönel! Allah’ın yaratmasında değişme olmaz. İşte doğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.”

Rum 30/30.

Hanif kelimesi Kur’ân dilinde, her türlü şirk izinden arınmış bir tanrı inancına sahip olan, sapkınlıklardan uzak duran, kısaca tevhid inancına samimiyetle teslim olup yalnız Allah’a kulluk eden manasına gelir (bilgi için bk. Bakara 2/135). Fitrat kelimesi Kur’ân’da sadece bu ayette geçer. Aynı kökten gelen fetara fiili “yaratattı” ve fâtır ismi de “yaratana” anlamında olmak üzere defalarca kullanılmıştır. Kur’ân’da ve Hz. Peygamber’in hadislerinde fitrat kelimesinin, insan kişiliğinin çevre etkilerinden bağımsız olarak var olan özünü ve bütün insanlar için ortak ve genel olan oluşum ve gelişim kapasitesini belirtmek üzere kullanıldığı görülür. Tek tek her bir insanın geliştirdiği kişilik özellikleri bu ortak fitrattan beslenir. İslami öğretilere göre insanın ilk yaratılış durumu, temiz ve günahsız, gelişme ve olgunlaşmaya hazır ve elverişli, insan olmanın ve insanca yaşamının gerektirdiği bütün imkân ve özellikleri bünyesinde taşıyan bir potansiyele sahiptir.

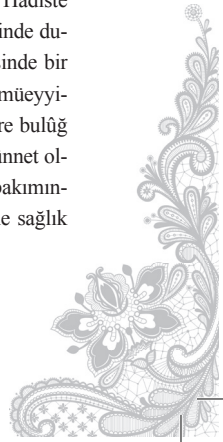
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

الْفِطْرَةُ خَمْسٌ - أَوْ خَمْسٌ مِنَ الْفِطْرَةِ - الْخِتَانُ، وَالِاسْتِحْدَادُ، وَتَقْلِيمُ
الْأَظْفَارِ، وَنَتْفُ الْإِيطِ، وَقَصُّ الشَّارِبِ

“Beş şey fitrattır yahut beş şey fitrat gereğidir: Sünnet olmak, kasıkları tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altını temizlemek, bıyıkları kırmak.”

Buhârî, Libâs 51, 62, 64; Müslim, Tahâret 49, 50.

Fitrat kelimesi, peygamberlerin âdeti veya sünneti, bütün din ve şeriatların ortaklaşa benimsedikleri sünnet gibi anlamlara gelir. İnsan olarak yaratılmanın tabii gerekleri gibi de anlaşılabilir. Hadiste fitratın gereği olarak herkesin yapması gereken hususlar sıralanmıştır. Biz sünnet olmak üzerinde duracağız. Sünnet olmak (hitân) müslümanlığın alâmetlerinden biridir. Bu sebeple İslam ülkesinde bir belde halkı çocuklarını sünnet ettirmemek için anlaşsalar, idare onları buna mecbur bırakan müeyyideler uygulayabilir. Sünnet olmanın vakti, doğumu takip eden yedinci günden başlamak üzere bulğ çağına kadardır. En iyisi çocuğu, sünnet olmanın bilincine vardığı yaşta sünnet ettirmektir. Sünnet olmak, tabii ve fitri gereğin yanında, sağlık açısından ve dengeli cinsi duygulara sahip olmak bakımından da faydalıdır. Sünnetin faydası bugün çok daha iyi bilinmekte ve Hristiyan ülkelerde de sağlık gerekçesiyle giderek sünnet olanların sayısının arttığı görülmektedir.

TEMİZLİK

Allah Resûlüne fetret-i vahiy döneminden sonra inen “*Ey bürünüp sarınan, kalk ve insanları uyar. Sadece Rabbini yücelt, elbiseni temizle, pislikten sakın*”(Müddessir; 74/1-5) ayetleri temizliğin, özelde Resûlullah’ın genelde müminlerin kul olma kalitelerine tesirini ifade etmektedir. “*Şüphesiz Allah, tövbe edenleri sever, temizlenenleri de sever*”(Bakara, 2/222) ayeti insanın ruh-beden bütünlüğünün tevbe ve temizlikle gerçekleşebileceğine dikkat çekmektedir.

Peygamberimiz Mekke’den Medine’ye hicret ettiklerinde ilk iş olarak Kuba mescidini inşa etmişlerdi. Bu mescidin inşasında Peygamberimize yardımcı olanları ve bu mescidin seçkin cemaatini temizliğe gösterdikleri özen sebebiyle; “*(Ey Muhammed!) İlk günden takva üzerine kurulan mescitte namaz kılan elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever.*” (Tevbe, 9/108) ayeti nazil olmuş ve müminleri tebcil etmiştir. Efendimiz (a.s) temizliğin dindeki yerine “*Temizlik imanın yarısıdır.*” diyerek işaret eder. (Müslim, Tahare 1) Bu noktada maddi temizlik, kişinin üstünü, kılık ve kıyafetini, oturduğu-yattığı yeri ve çevresini her türlü kir ve pisliklerden arındırması, başkasını rahatsız edecek görüntülerden uzak durmasıdır. Biricik örneğimiz Efendimiz temizlik bilmeyen bir toplum içinde dünyaya geldiği halde herkesin dikkatini çekecek şekilde temizliğe, kılık ve kıyafet düzgünlüğüne özen gösterirdi. Temizliğe riayet etmeyenleri, düzgün olmayan kıyafetlerle dolaşanları ve çevresini kirletenleri gördüğünde bundan rahatsız olur ve bu kimseleri uyarırdı. Bir keresinde saçları birbirine karışmış bir adam gördü ve: “*Bu adam saçlarını düzene sokacak bir şey bulamıyor mu?*” dedi. Elbisesi kirli bir adamla karşılaştı da: “*Bu adam elbisesini yıkayacak su bulamaz mı?*” dedi. (Ebu Davud, Libas 17) Yine Medine çevresinde bulunan insanlar Cuma namazına gelirler sırtlarındaki yün elbise-leri toz toprak içinde olurdu ve bu toz toprak vücutlarına siner bedenlerinden ter kokusu çıkardı. Bir defasında bunlardan bazıları Efendimizin huzuruna geldi. Peygamberimiz onların bu durumundan rahatsız oldu ve “*Bari bugün (için olsun) yıkansanız (da Cumaya öyle gelseniz)*” buyurdu. (Buhari, Cuma 15)

Bir arada ve toplu ortamlarda dikkat edilmesi gereken beden temizliği, İslam medeniyetinin müntesiplerine sadece Cuma günü ve sadece ibadet esnasında değil, evde, çarşıda-pazarda, sokakta, otobüste, metroda, hâsılı insanlarla bir arada olunabilecek her yerde gereklidir. Mutmain ve huzurlu bir kalple ibadet edebilmenin ön şartı da, toplu yaşamının getirdiği sağlık sorunlarından korunmanın yolu da temizliktir. İslam öncesi ve sonrası Araplar, çevre temizliğine riayet etmezler, yerlere tükürür, hatta camilerde ibadet esnasında dahi bu gibi hareketleri rahatlıkla sergilerlerdi. Peygamberimiz (a.s) bu kötü adetten son derece tiksiniirdi. Bir defasında yerin böyle kirletildiğini görmüş, son derece hiddetlenmiş ve yüzü kızarmıştı. Bunun farkına varan bir kadın, hemen ortalığı temizlemişti. (Nesai, Mesacid 35) Sonrasında vefat eden ve vefat haberi kendisine verilmeyen Efendimiz bu durumdan mütehassis olmuş, kabri başına giderek bu kadın için dua etmiştir. (Buhari, Salât 74.)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا
فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا

“O ağacın altında sana biat eden bu müminlerden Allah razı olmuştur; onların gönüllerinde olanı bildiği için, onlara huzur ve güven vermiş ve pek yakın bir fetihle de kendilerini ödüllendirmiştir.”

Fetih 48/18.

Hudeybiye’de hayatları pahasına da olsa Hz. Peygamber’i destekleyeceklerine, savaşıldığı takdirde kaçmayacaklarına yemin eden sahâbeler Allah’ın rızasına (rıdvân) nail olmuşlar, ayrıca bu hoşnutluğunu yüce mevla kitabında zikrettiği için Kur’ân var olduğu ve okunduğu sürece hayırla ve gıpta ile anılma şerefine ermişlerdir. Ayette zikredilen hoşnutluğun Arapçası “rıdvân” olduğu için bu yeminli söz vermenin (biatın) adına “bey’atü’r-rıdvân” da denilmiştir. Altında biatın yapıldığı ağaç da bu olaydan sonra “şeceretü’r-rıdvân” adını almıştır.

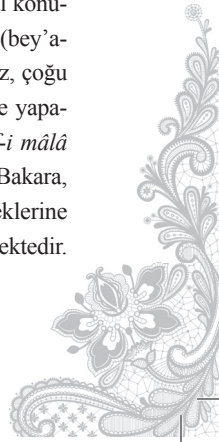
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

عَنْ جَرِيرٍ قَالَ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى إِقَامِ
الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ

Cerîr b. Abdullah (r.a) şöyle dedi: “Ben Resûlullah (a.s)’a, namaz kılmak, zekât vermek ve bütün müslümanların iyiliğini istemek üzere biat ettim.”

Buhârî, İman 42, Zekât 2; Müslim, İman 97-98.

Biat (bey’at), bir yöneticinin siyasi otoritesini kabul ettiğini, elini tutarak bildirmek demektir. Erkek sahabeler sanki alış-veriş yapıyormuş gibi Hz. Peygamber’in mübarek elini tutarak ona biat etmişlerdir. Ancak bazı sahabelerin Hz. Peygamber’e, dini ve sosyal konularla ilgili olarak söz verdikleri yani biat ettikleri de olmuştur. Hatta Rıdvân bey’ati (bey’atür-rıdvân) gibi savaş ve ölüm üzerine biat ettikleri de vakidir. Peygamber Efendimiz, çoğu kere “söz dinlemek ve itaat etmek üzere” biat almış ve bunu da “gücüm ölçüsünde yapacağım” diye kayda bağlamıştır. Çünkü dinimizde güç yetirilemeyecek teklif (teklîf-i mâlâ yutak) yoktur. Nitekim “Allah hiç kimseye güç yetiremeyeceği şeyi teklif etmez” (Bakara, 2/286). Böyle olunca Hz. Peygamber’in “gücüm yettiğince” kaydıyla itaat edeceklerine dair ashabından biat alması, İslam’ın bu temel ilkesinin uygulaması anlamına gelmektedir.

BEYATÜ'R-RIDVAN

Beyatü'r-Rıdvân, Peygamberimizin Mekke'nin fethinden iki yıl önce umre yapmak istemesi üzerine gerçekleşen sahabenin biatına verilen isimdir. Hicretin altıncı yılı Zilkade ayında Peygamberimiz umre yapmak niyetiyle Mekke'ye hareket etti. Mekke'ye 17 km uzaklıkta olan Hudeybiye'de konakladı. Peygamberimizin sahabeyle beraber gelmekte olduğunu öğrenen Mekkeli müşrikler Halid b. Velid komutasında 200 kişilik bir birlikle önlem aldılar. Peygamberimizin isteği, Hıraş b. Ümeyye isimli sahabiyi önden göndererek maksadının sadece Kâbe'yi tavaf etmek olduğunu bildirmesine rağmen reddedildi. Sonra nüfuzu olduğu için Hz. Osman'ı gönderdi. Müşrikler bunu da kabul etmediler. Hz. Osman'a isterse yalnız kendisinin Kabe'yi ziyaret edebileceğini söylediler. Hz. Osman bu taleplerini kabul etmeyince onu göz hapsinde tuttular. Hz. Osman geri gelmeyince şehit edildiği haberi yayıldı. Bunun üzerine Peygamberimiz müşriklerle savaşmadan oradan ayrılmayacağına dair ashabdan söz (biat) aldı. Müslümanların savaşmak üzere Resûlullahtan biat aldığını öğrenen müşrikler Hz. Osman'ı ve diğer tutuklu müslümanları bıraktılar. Hudeybiye Antlaşması yapıldı. Medine'ye dönerlerken Fetih Suresi nazil oldu. Surede sahabenin Peygamberimize bağlılığı anlatılıp övülmektedir. Ayetlerden bir kısmı mealen şöyledir: *“Sana biat edenler ancak Allah'a biat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir.”* (Fetih, 48/10) *“Şüphesiz Allah, ağaç altında sana biat ederlerken inananlardan razı olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”* (Fetih, 48/18,19) Ayette geçen razı ifadesinden dolayı buna Beyatü'r-Rıdvân yani razı olma biatı denilmiştir. Anlaşma Semure denilen sakız ağacı veya Muğeylan denilen bir çeşit çöl ağacının altında gerçekleştiği için Beyatü'ş-Şecere de denilmiştir. Bu sefere katılan sahabeye de ashabü'ş-şecere denilmiştir. Hz. Peygamber de, *“Ağaç altında bana biat edenlerden hiçbiri cehenneme girmeyecektir”* (Tirmizi, Menakıb 57, 58; Müsned, III/350) hadisiyle bu biata iştirak edenleri cennetle müjdelemiş ve onların yeryüzü sakinlerinin en hayırlısı olduklarını söylemiştir (Buhari, Meğazi 35).

AYET-İ KERİME VE MEALİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا
وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! Sabredin, kararlılıkta yarışın, düşmana karşı hazırlıklı olun (birisinize dayanıp bağlanın), Allah’a karşı gelmekten sakının ki başarıya ulaşabilesiniz.”

Âl-i İmran 3/200.

Aslında ribat “düşmanın ansızın saldırmasını önlemek için atı bağlayıp hazır tutmak” anlamına gelen “rabtü'l-hayl” ifadesinden alınmıştır. Daha sonra ister süvari ister piyade olsun, sınır boylarında bekleyen kimseye “nöbetçi, nöbet bekleyen” anlamında, bu kelimenin türevi olan murâbit adı verilmiştir. Murâbit “bir müddet beklemek için sınıra giden kimse” demek olup terim olarak silah altında bulunan, kışla ve karakollarda duran ve nöbet bekleyen asker için kullanılır (Elmalılı, II, 1265). Hz. Peygamber bir namazı kıldıktan sonra diğer namazı beklemeyi mecâzi anlamda “nöbet bekleme” olarak isimlendirdiği için (Müslim, Tahâret 41; Tirmizî, Tahâret 39) bazı müfessirler buradaki ribatı bu anlamda yorumlamışlardır.

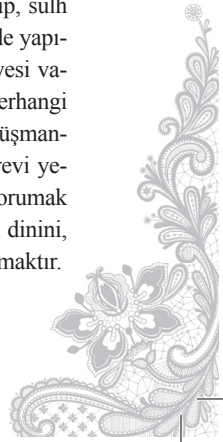
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

رِبَاطٌ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا

“Allah yolunda bir gün hudut nöbeti tutmak, dünyadan ve dünya üzerindeki şeylerden daha hayırlıdır.”

Buhârî, Cihâd 6, 73, Rikâk 2; Müslim, İmâre 113-114.

Bir ülke için hudutlarının güvenliğini sağlamak her zaman büyük önem taşır. Yeryüzünde istiklâlini elde etmiş her milletin üzerinde yaşadığı bir coğrafya vardır. Bu coğrafya vatan diye adlandırılır. Vatan edinilen coğrafyanın kara, deniz ve hava sahaları o ülkenin egemenlik alanlarıdır. Bunlardan herhangi birine yapılacak tecavüz veya hududu ihlâl hareketi savaş sebebi sayılır. Bu yüzden savaşlar çok kere ülkelerin hudutlarında cereyan eder. İşte bu hudutları beklemek ve oralarda nöbet tutmak en kutsal görevlerden biri olup, sulh zamanı da olsa askerlik vazifesi İslam nazarında cihad sayılır. Bir ülkenin her yerinde yapılan askerlik görevi aynı şekilde kabul edilmekle birlikte, bu askerlerin hepsinin gayesi vatanı düşmana karşı korumak olduğu için, hudut nöbeti öne çıkarılmıştır. Ülkenin herhangi bir yerinde nöbet tutan asker de, dış düşmanların içerideki uzantısı kabul edilen iç düşmanlara veya kendi vatanlarına ihanet eden hainlere ve çapulculara karşı kutsal bir görevi yerine getirmektedir. Vatan müdafaasından maksat, sadece sahip olunan toprakları korumak olmayıp, bunun arka planındaki esas gaye, o topraklar üzerinde yaşayan insanların dinini, canını, malını, ırz ve namusunu korumak ve milletin fertlerini hürriyet içinde yaşatmaktır.

ALLAH YOLUNDA MÜCADELE

Hız Peygamber (a.s)'in Mekke'nin fethinden sonra *"Fetihten sonra hicret yoktur. Fakat niyet ve cihat vardır..."* (Buhari, Cihad 1) hadisi, artık Medine'ye hicrete gerek kalmadığını ancak müslümanların İslam'ı Allah ve Resûlünün arzu ettiği şekilde yaşayabilmeleri için daima iyi niyetle gayret içerisinde olmalarının da bir tür cihat olduğunu beyan etmektedir. Efendimiz (a.s)'in cihat anlayışında amansız bir öldürme, yakma, yıkma değil, gönülleri İslam ile diriltme anlayışının getirdiği müşfik bir tavır ve tedbir vardır. On yıllık cihat süresinde yaklaşık iki milyon kilometrekare toprağı, toplam 250 düşman askerinin ve 150 kadar İslam şehidinin hayatına bedel olarak İslam'a açmış olması bunun en büyük delilidir. Bu tutum savaşın merhameti kuşanarak Allah rızası gözetilerek yapılırca imha vasıtası olmaktan çıktığını göstermektedir. Kadınlara, çocuklara, savaşa katılmayan sivil halka, mabetlere, din adamlarına dokunmamayı, çevreyi yakıp yıkmamayı, bir kişinin hidayetini vesile olmanın dünyalara sahip olmaktan daha hayırlı olduğunu (Buhari, Cihad 102,143) ifade eden hadis bunun en açık delilidir. Esirlere insanca muameleyi, esir bile olsalar anne ile yavrusunu ayırmamayı insanlık Efendimizden öğrenirken, yine savaş esnasında organları kesilmek suretiyle öldürülmekten, işkence edilmekten de O'nun (a.s) sayesinde kurtulmuşlardır. Bu manada cihat müslümanlara silah çekenlere karşı son bir çağrı vesilesidir. Cihat bir kahramanlık gösterisi veya çapulculuk, sömürü vasıtası değil, insanların hakkı görebilmeleri ve kabullenebilmeleri için son çaredir. Bu çarenin kullanılması tabii bazen de zaruridir. İslam'da cihat asla bir din değiştirme ya da zorla İslamlaştırma hareketi değildir. Zira *"dinde zorlama (zorla din değiştirme) yoktur."* (Bakara, 2/256) Bir şeye zorlamak yapılacak fiilden önce seçme gücünü ortadan kaldırmak demektir. Bu manada İslam kimseyi zorlamaz. Allah yolundaki mücadele, adalet mücadelesidir. Adalet haklıyı haksızdan ayırt etmek, herkese hakkını verebilmek, her şeyi yerli yerinde kullanmaktır. Yani cihat, insanların beşeri ve duygusal sapmalarına karşı verilen bir mücadele olup *"Allah'ın koyduğu sınırlar konusunda sizi anlamsız bir acıma duygusu tutmasın"* (Nur, 24/2) ayetinin beyanıyla Allah'ın koyduğu sınırların korunmasıdır. Efendimizin yaşadığı hayatın önümüzde bir kılavuz olarak çizdiği yolda cihat şu anlama gelir: Hukuk bakımından herkesin eşit ve aynı olduğu, kimilerinin doğuştan haklı kimilerinin doğuştan haksız olmadığı, bitki, hayvan, tabii çevre gibi insanın emrine verilen diğer yaratılmışların da belli haklara sahip ve şefkatle muameleye layık olduklarını idrak ve tevhit inancının yansıması bir dünyanın inşasına gayret etmek. Bunun için yapılacak *büyük cihad (nefisle mücadele) da küçük cihad (savaş) da* müslümanların temel vazifeleridir.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا
نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى

“Ailene namaz kılmalarını emret, sen de onu eda etmeye sabırla devam et. Biz senden rızık istemiyoruz; kaldı ki seni biz rızıklandırıyoruz. Güzel son, takva sahiplerinin olacaktır.”

Taha 20/132.

Allah, hitabı bizzat Peygamberine yaparak namazın ne kadar önemli bir ibadet olduğunu göstermiştir. Ayette yer alan **“Ehil/aile”**den maksad Hz. Peygamber (a.s)’in geniş manadaki akrabaları ya da bütün ümmeti olabilir. Hz. Ömer (r.a) bu ilahi emre uyararak, her sabah ev halkını namaza kaldırırdı. Hz. Zübeyir’in oğlu Urve de ilgili ayeti okuduktan sonra eşine: **“Haydi namaz kılalım!”** derdi. (Kurtubi) Bu emir, Resûlullah (a.s)’ın şahsında bütün insanlara namazın önemine ve devamlılığına yapılmış bir vurgudur. “Namaz”, Allah’a kulluk görevini, “iyi olanı emredip kötü olana karşı koymak”, toplumsal davranışlar karşısındaki kulluğun gerektirdiği yapıcı tutumu, “sabır” ise maddi ve sosyal çevreden gelen sıkıntıları, belâları birer imtihan bilip metanetle karşılama olgunluğunu yansıtır.

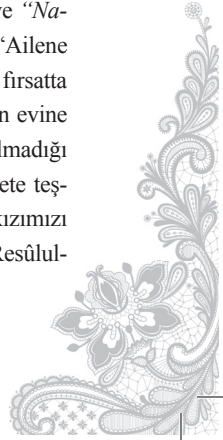
HADİS-İ ŞERİF MEALİ

عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
طَرَقَهُ وَفَاطِمَةَ بِنْتَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَيْلَةً، فَقَالَ: «أَلَا تُصَلِّيَانِ؟»

Hz. Ali (r.a)’dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir gece Resûl-i Ekrem (a.s) Ali ile Fatıma’nın kapısını çaldı ve onlara: “Namaz kılmayacak mısınız?” buyurdu.

Buhârî, Teheccüd 5, Tefsîru Sure (18), 1, İ’tisâm 18, Tevhîd 31; Müslim, Müsâfirin 206.

Resul-i Ekrem Efendimiz, sevgili kızının ve kıymetli damadının gece ibadetinin feyzinden istifade etmelerini istedi. Bu sebeple bir gece evlerine giderek kapılarını çaldı ve **“Namaz kılmayacak mısınız?”** diye onları uyandırdı. Allah’ın Resûlü Cenab-ı Hak’tan **“Ailene namazı emret!”** (Tâhâ, 20/132) buyruğunu almıştı. Onları farz olsun nafil olsun her fırsatta namaza teşvik ediyordu. Ayetin gereği olarak da gecenin bir vaktinde kalkıp onların evine gitti. Bir daha ele geçmeyecek olan sevaplardan mahrum kalmalarına gönüllü razı olmadığı için istirahat ettiklerini bile bile onları uyandırdı. Neticede, insan sevdiklerini ibadete teşvik etmeli ve namaza kalkmalarına yardımcı olmalıdır. Sevgili eşimizi, oğlumuzu, kızımızı sabah namazına uyandırmaya kıyamadığımızı hatırlamalı ve aile fertlerimize karşı Resûlullah Efendimizden daha şefkatli olamayacağımızı bir daha düşünmeliyiz.

AİLEDE NAMAZ EĞİTİMİ

İlk eğitim ve öğretim ailede başlar. İnsanın hayatı, inancı, alışkanlıkları, karakteri orada şekillenir. Dolayısıyla insanın kişiliğinin oluşmasında en önemli etken aile hayatıdır. Ailede sorumluluk sahibi olanlar bu bilinç ile hareket etmeli, taşıdığı yükün ağırlığının ve öneminin farkında olmalıdır. İnsan yaşadığı müddetçe bulunduğu mevki ve üstlendiği görev bakımından sorumluluk taşır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyruluyor: *“Hepiniz sorumlusunuz ve gözetiminizde bulunanlardan mesulsünüz. Yönetici sorumludur, memurlarından mesuldür. Evin erkeği aile efradından sorumludur ve onlardan mesuldür. Evin kadını kocasının evinden sorumludur ve ondan mesuldür. Hizmetçi efendisinin malından sorumludur ve ondan mesuldür. Hülasa hepiniz sorumlusunuz ve hepiniz gözetiminizde bulunanlardan mesulsünüz.”* (Buhari, Cum‘a 11; Müslim, İman 20)

Bu sorumluluğun en başı, kişinin mesuliyetinde olan fertlere dini vazifelerini öğretmesi, onlara ibadet alışkanlığını kazandırmasıdır. Hadislerde Peygamberimizin çocuklara yedi yaşında namazın emredilmesini istediği nakledilmektedir. (Ebû Davud, Salat 26) Buradaki emir, namazı öğrenmeye başlamaktan ziyade namaz kılmasını istemektir. Yani yedi yaşına varınca çocuğun zihninde artık namaz diye bir ibadetin var olduğu yerleşmiştir. Bu da çocuğun içinde bulunduğu ailenin gündeminde çocuğa hissettirecek kıvamda bir dini atmosfer ve ibadet hayatının olmasını gerektirir. Aile büyükleri bizzat örnek olarak ibadetlerini çocuğun gözü önünde ifa ettiklerinde çocuk buna ilgi duyacaktır. Yedi yaşına varan çocuk gördüğü ibadetleri artık uygulamaya başlayacaktır. Evde yapılan ibadetler müslüman neslin eğitimi için son derece önemlidir. Peygamberimiz (a.s) evdeki ibadet hayatının oluşması hususunda üç tavsiyede bulunur: *“Evlerinizde Kur’an okuyun, evlerinizi kabirlere çevirmeyin.”* (Müslim, Salatu’l-Müsafirin 780) *“Evlerinizde namaz kılın evlerinizi kabirlere çevirmeyin.”* (Müslim, Salatu’l-Müsafirin 777) *“Evlerinizi kabirlere çevirmeyin evlerinizde bana salavat getirin.”* (Ebû Davud, Menasik 96,97) Evdeki eğitimin üç önemli noktası, kıraat, salat ve salavattır. Camide farz namazı eda ettikten sonra mümkün ise sünnet namazlarını evde kılmak Peygamberimizin tavsiyesidir. Günümüzün çalışma hayatı buna elvermezse bile yatsı namazından sonraki sünnet ve vitir namazını evde kılmak isabetli bir tercih olacaktır. Evlerimizden namazın bereketinden nasiplenmeyi esirgemeyelim.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَكَايِنٌ مِّنْ نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

“Nice peygamber vardır ki onunla birlikte birçok Allah erleri savaştılar. Allah yolunda başlarına gelenlerden ötürü gevşemediler, yılmadılar, boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever.”

Âl-i İmran 3/146.

Elmalılı, *ribbiyyûnu* cemaat anlamına gelen “ribb”e nisbet ederek “eğitim görmüş cemaat”, *rabbâniyyûnu* ise “eğitici anlamına” gelen rab ismine nisbetle “bunları eğitip öğretecek yüksek seviyeye ulaşmış kimseler” olarak tefsir etmenin daha uygun olacağı kanaatindedir (*Elmalılı, II, 1197*). Ayette Hz. Peygamber’in öldürüldüğü haberi üzerine paniğe kapılıp savaş alanını terk eden müslümanlara bir sitem vardır. Onlara adeta şöyle denilmektedir: Geçmiş peygamberlerin ümmetleri sayıca düşmanlarından daha az, savaş araç ve gereçleri bakımından daha zayıf olmalarına rağmen peygamberleriyle birlikte düşmanlarına karşı şiddetle savaştılar, onlar da Allah yolunda yaralandı ve şehit oldular, ama düşman karşısında gevşeklik ve zaaf göstermediler, onlara boyun eğmediler, sabır ve metanetle mücadele ettiler. Bu sebeple Allah’ın rızasını, sevgisini ve zaferi kazandılar. Siz ise yalan haberin yayılmasıyla perişan olup dağıldınız!

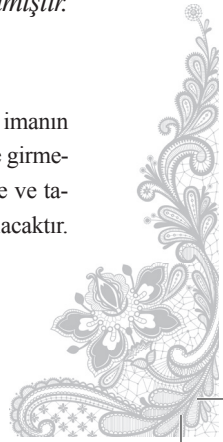
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ، أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

“Allah yolunda cihat edenler için Allah Teâlâ cennette yüz derece hazırlamıştır. Her derecenin arası yerle gök arası kadardır.”

Buhârî, Cihâd 4, Tevhîd 22.

Bir kimsenin cennete girebilmesi için gerekli olan ilk şart, kâmil bir imandır. Bu imanın gerektirdiği amelleri yerine getirmek ise imanın kemâlinin delili olup, kişinin cennete girmesini kolaylaştırdığı gibi, cennetteki derecesini de yükseltir. Cennet, çeşitli derecelere ve tabakalara ayrılmıştır. Allah yolunda cihat edenler cennette en üstün dereceye sahip olacaktır.

CENNET MAKAMLARI/MERTEBELERİ

Cennetin sekiz kapısının olduğu İslam geleneğinde büyük kabul görmekle beraber, cehenneme ait yedi kapının mevcudiyeti Kur'an'da açıkça zikredilmekte (*Hicr 15/44*) cennetin ise sadece kapılarının (ebvâb) bulunduğu ifade edilerek sayıları hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Âlimler cennet kapılarının sayısını çoğaltırken onun bölümlerinden ziyade bölümlerinin içindeki bazı özel mekânlara yol veren girişleri kastederler. Sahih hadislerin belirttiğine göre bu mekânlara belli amel sahipleri girebilecektir. Meselâ namaz kılanlar namaz kapısından, cihada katılanlar cihat kapısından, Allah yolunda harcama yapanlar sadaka kapısından, oruç tutanlar da "reyyân" (suya kandıran) kapısından gireceklerdir. Kur'an'da ifade edildiği haliyle cennet mertebeleri şunlardır:

1. *Cennetü'n-Naim*: "Beni Cennetü'n-Nâim'in varislerinden kıl..." (Şuâra, 26/85) Ayrıca (el-Mâide, 5/65; et-Tevbe, 9/21; Yunus, 10/9).

2. *Cennetü'l-Adn*: "Şüphesiz ki, iman edenler ve güzel amel işleyenler yok mu, işte onlar mahlûkatın en hayırlısıdır. Onların mükâfâtı Rableri katında Adn cennetleridir ki onların altlarından nehirler akar, orada onlar ebedî kalıcıdır, Allah onlardan razı olmuştur, onlar da ondan razı olmuşlardır. Bu Rabbinden korkanlar içindir." (Beyyine, 98/8; Tevbe, 9/72; Ra'd, 13/23; Nahl, 16/31)

3. *Cennetü'l-Firdevs*: "Şüphesiz, iman edip güzel amel işleyenler için barınak olarak Firdevs cennetleri vardır." (Kehf, 18/107; Mü'minun, 23/11)

4. *Cennetü'l-Me'va*: "İman edip güzel amel işleyenlere gelince, onlar için Me'va cennetleri vardır." (Secde, 32/19 ve En-Necm, 53/15)

5. *Darü's-Selam*: "Halbuki Allah Dârü's-Selâm'a çağırıyor ve O, dilediği kimseleri dosdoğru bir yola hidâyet buyurur." (Yunus, 10/25 ve el-En'âm, 6/127)

6. *Darü'l-Huld*: "O Rab ki, fazlından bizi durulacak yurda (Cennet'e) konurdu." (Fâtır, 35/3)

Hz. Peygamber (a.s), Allah yolunda savaşılan mücahitler için cennette yüz derece (tabaka) hazırlandığını ve iki derecenin arasının yerle gök arası gibi olduğunu haber vermekte ve sözlerine devamla "*Allah'tan istediğiniz zaman Firdevs'i isteyin... Çünkü Firdevs, cennetin ortası ve cennet'in en yükseğidir (...). Firdevs'ten cennet nehirleri doğar*" buyurmaktadır. (*Buhârî, Cihad 4*)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوُوا
وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

“İman edip de hicret edenler, Allah yolunda cihad edenlerle onları bağirlarına basanlar ve yardım edenler var ya işte gerçek müminler onlardır; bağışlanma onlar için, büyük lütuf onlar içindir.”

Enfal 8/74.

İman zihinde ve kalpte olan psikolojik bir durum olduğu için dışa vuran işaretleri, delil ve belirtileri olmadan bir kimsede var olup olmadığı bilinemez. İnsanların inanmadıkları halde inanıyormuş gibi görmeleri mümkündür. Ancak öyle belirti ve deliller vardır ki, bunların bulunması halinde imanın gerçek olduğuna hükmedilir. İncine göre yaşayabilmek için yurdunu yuvasını bırakıp bir başka ülkeye göç etmek, orada müslümanların safına katılarak düşmanla savaşmak, muhacirlere kucak açarak her şeylerini onlarla paylaşmak samimi imanın dışa vuran güçlü belirtileridir. Bunlar bir kimsede görüldüğünde onun mümin olduğuna hükmeden kişi, objektif delillere dayanmış olmaktadır.

HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَا اغْبَرَّتْ قَدَمًا عَبْدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ

“Allah yolunda ayakları tozlanan bir kula cehennem ateşi dokunmaz.”

Buhâri, Cihâd 16.

Allah’ın rızasına nail olmak arzusuyla girilen her yolda yürümenin Cenab-ı Hak katında büyük bir ecri ve mükâfâtı vardır. Bu yol, ilim öğrenmek, cemaatle namaz kılmak, hasta ziyareti veya cenazeyi defnetmek için gidilen bir yol olabilir. Bunların her birinin büyük sevabı olduğu kesin naslarla sabittir. Ayakların tozlanması sözü mecâzi bir anlatım tarzı olup, bir iş uğrunda yol kat etmeyi ve yorulmayı ifade eder. Şüphesiz Allah’ın dinini yaymak için çıkılan cihad yolculuğu bunların en önemlisidir.

İMAN VE HİCRET (TERK-İ DÜNYA)

31 Ağustos itibariyle hicri 1441 yılına girmiş olacağız. İçinde birçok mana ve ibretler barındıran bu mekân değişikliğinden yani hicretten alacağımız dersler ve hayatımıza yansıtacağımız örnekler vardır. Hicret ile beraber hayatımızı iki örnek neslin ışığı aydınlatır. Birisi terk etme imtihanına muhatabı, diğeri paylaşma imtihanına muhatabı olan ensar ve muhacir. Terk de paylaşmak da Allah rızası için ise bir değer ifade eder. Sevgili Peygamberimiz (a.s): *“Ameller niyetlere göredir. Her kişiye ancak niyet ettiği şey vardır. Kimin hicreti Allah’a ve Resûlüne yönelik ise onun hicreti Allah ve Resûlünedir. Kimin hicreti nail olacağı bir dünyalık veya evleneceği bir kadından dolayı ise onun hicreti, hicret ettiği şeye olur”* (Buhari, İman 41) buyuruyor. Göçümüzü hicrete dönüştüren niyetimizdir. Yürüyüşümüzü sevaba dönüştüren, varmak istediğimiz hedefimizdir. Şu dünya hayatında hep hareket halinde yolcuyuz. Bir menzile doğru gidiyoruz. Yaşadığımız müddetçe de hicret devam edecektir. Kutlu elçinin, Mekke’yi fethettikten sonra: *“Fetihten sonra hicret yoktur ancak cihad ve niyet vardır”* (Buhari, Cihad 1) buyruğu ile mümin, artık mekân değişikliği yapmadan da hicretin faziletine nail olabilir. Bu hicret de Allah’ın yasaklarından kaçınmak ve emirlerine sarılmakla olur. Zira Efendimiz (a.s) hicreti şöyle tarif ediyor: *“Hicret, gizlisi ve açığıyla bütün fuhşiyatı terk etmen, namazı kılman, zekâtı vermen demektir. Bunları yaparsan bulunduğun yerde de ölsen, sen muhacirsin.”* (Müsned, II/224) Hadis-i şeriften de anlıyoruz ki, Rabbimiz belli bir sebeple bazı kullarına bahşettiği ihsan ve ikramı, başka sebeplerle diğerkullarına da lütfeder. Mekke’den Medine’ye hicret etmiş olan muhacirlerin sevabını biz kullarına da bahş ediyor. Onun için de nefsimizin, helake götüren arzu ve isteklerinden, Rabbimizin selam yurduna göç edelim. Ruhumuzu esir alan kötü alışkanlıklardan, imamın nurlu coğrafyasına göç edelim. Gafletten irfana; cehaletten bilgiye; vurdumduymazlıktan ilgiye; nefretten sevgiye; düşmanlıktan kardeşliğe hicret edelim. İncitmekten gönül almaya söz hicreti gerçekleştirelim. Çünkü sevgili Peygamberimiz (a.s) şöyle buyuruyor: *“Müslüman, elinden ve dilinden diğerk Müslümanların emin olduğu kimsedir. Muhacir ise Allah’ın yasakladığını terk eden dir.”* (Buhari, İman 4) Rabbin rızası her türlü beklentinin üzerinde ve öncesindedir. Rabbimiz kullarını rızası için terk ettiklerinin kat kat fazlası ve değerlisiyle mükâfatlandırır.

AYET-İ KERİME VE MEALİ

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنْ مِنَ
الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ
وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

“Bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı; artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır. Taşın öylesi vardır ki ondan ırmaklar kaynar; öylesi de vardır ki, çatlayıp bağrından su fişkirir; bazı taşlar da vardır ki, Allah korkusuyla yerinden düşer. Allah, yapmakta olduklarınızdan habersiz değildir.”

Bakara 2/74.

İsrailoğullarının peygamberleri Musa'ya karşı gelip onunla çekiştikleri ve bu yüzden türlü şekillerde cezalandırıldıkları hakkında Kur'an-ı Kerim'de olduğu gibi Kitâb-ı Mukaddes'te de pek çok açıklama ve tenkitler bulunmaktadır. Bu ayette İsrailoğullarının nice ibretli olayların ardından ısrarla yine düşüncesiz, anlayışsız, bencil ve hoyrat kişiler haline geldikleri taşlar üzerinden bir örnekle anlatılmaktadır. Taşlar bile Allah'ın kanunlarına uyup bereketli ve yararlı olabilirken, onların ilahi buyruklar karşısında duyarsız kalıp isyan etikleri, böylece hayırsız ve bereketsiz bir hayata saptıkları anlatılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de kalp kelimesi, bilinen anlamı yanında, insanın düşünüp taşınarak bilgi üretme, varlığın hakikatini kavrama, iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış birbirinden ayırma gibi zihinsel faaliyetler gösteren melekelerini yani aklı da ifade eder (bk. A'râf 7/179).

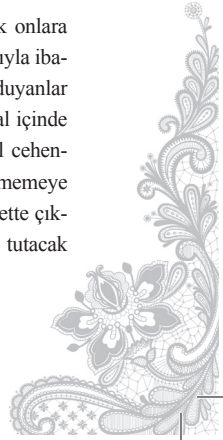
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

عَيْنَانِ لَا تَمَسُّهُمَا النَّارُ: عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ،
وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

“İki göze cehennem ateşi dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve Allah yolunda nöbet bekleyerek geceleyen göz.”

Tirmizi, Fezâilü'l-cihâd 12

Allah korkusundan ağlamak, öncelikle Allah'ın emirlerine gerektiği şekilde itaat ederek onlara sınımsız sarılmayı, yasakladıklarından da son derece kaçınmayı gerektirir. Çünkü Allah'a hakkıyla ibadet ve taatte bulunamayanlar ile günah işleyip sonra da işledikleri günahlardan pişmanlık duyanlar ağlayarak Allah'a dua ve niyazda bulunur, tövbe kapısına yönelirler. Allah Teâlâ böyle bir hal içinde kendisine yönelen kullarının dua, niyaz ve tövbelerini kabul eder. Dolayısıyla böyle bir kul cehennem azabından kurtulmuş olur. Çünkü bu vasıftaki mümin, bir daha günah ve isyana yönelmemeye kesin karar vermiş, Allah'ın huzuruna maddi ve manevi kirlerden arınarak tertemiz bir vaziyette çıkmış olur. Öte yandan Allah yolunda cephede nöbet beklemek de kişiyi cehennemden uzak tutacak olan büyük işlerden biridir.

Dini Bilgiler

ALLAH KORKUSUYLA GÖZYAŞI DÖKMEK

Allah korkusu “haşyetullah” ilahi azametinin idraki sonucu, Allah’a karşı müminin kalbinde oluşan saygı, ürperti, sarsılma ve silkinme halidir. Azametinin büyüklüğü karşısında duyulan muhabbet halidir.

Gözyaşı dökülebilmek, kalbi evirip çevirenin kim olduğunu bilmek, hissetmek hatırlamak, korkmak, mahcup olmak, ümitvar olmak, sorumluluk taşımak demektir. Kulluk sorumluluğunu, bu sorumluluğu yeteri kadar yerine getirememiş olsa da Allah’a yalvarıyor olabilmenin mahcubiyetini, cennet ve cemalullah ümidini, rahmetten kovulma korkusunu taşımak demektir. Zaman zaman dünyanın sıkıca sarmaladığı ruhu, uhrevi hislerle, iç olgunluğuna, tefekkür yoğunluğuna kavuşturmak demektir.

Allah Teâlâ’ya karşı gönülden duyulacak haşyet, saygı ve iştihak, ilahi beyan ve hikmetleri düşünmekle, kelimüllaha dokunmakla, onunla hemhal olmakla mümkündür. Allah korkusundan (sevgilisini incitmekten korkmaktan) akan gözyaşı, Resûlullahın “Kur’an’ı dört kişiden öğrenin” diyerek ismini andığı, kıraat ilminin imamı, Ubey b. Kab’a; “*Allah sana Beyyine Suresi’ni okumamı emretti*” demesi üzerine, “Allah benim ismimi açıkça andı mı?” diye sorunca “*evet ismini andı*” demesine karşılık akmaya başlayan gözyaşlarıdır. (Buhari, Menakıbu’l-ensar 16) Bu liyakate ulaşmak için kulun gönlüne düşen derttir.

Eşyaya ve olaylara hayret nazarıyla bakmak, hakikati bulmak için kâinatı seyretmek insanı daha temkinli ve akıllı davranmaya, kalbin hassasiyet kazanmasına bu ise nihayetinde Allah’a götürür. Bir ahiret yolcusu olduğunda kuşku bulunmayan insan, haline nazar ettikçe ve gerçeğe yaklaştıkça, çıktığı bu uzun ve zahmetli yolculukta kendisini sıkıntıya sokmayacak hazırlıklar yapmak durumundadır. Mümin kişi işin bu yönünü hatırında tutmalı, duygularına derinlik katan sorumluluk üzere bir hayat yaşamalıdır. İnsanlardan ve gözlerden uzak yerlerde, kimsenin bulunmadığı ortamlarda Allah’ı anarak gözyaşı döken kimse hakiki kulluk çizgisini ve olgunluğunu yakalamış demektir. Onun bu samimi kulluğunun karşılığı, mahşerde ilahi koruma altına alınmaktır. “*Allah katında hiçbir şey, iki damla ve iki izden daha sevimli değildir: Allah korkusuyla akıtılan gözyaşı damlası ve Allah yolunda dökülen kan damlası. İki iz ise, Allah yolunda çarpışırken alınan yara izi ve Allah’ın emrettiği farzlardan birini yerine getirmekten kalan kulluk izidir.*” (Tirmizî, Fezailü’l-cihad 26) Gözyaşı, hisli ve duygulu olmanın, kan canlılığın kaynağıdır. Birer sıvıdan ibaret olan bu iki damlanın kıymeti, Allah korkusu ve Allah yolunda olmakla mütenasıptir. Günahkârlarda pişmanlık duygusunun, ibadet ehlinde kulluk neşesinin can suyu olan gözyaşı, rahmeti çağırmanın en güzel vesilesidir.

*Derviş Yunus eydür ahî
Göz yaşı siler günahı
Hakka aşıkım vallahi
Derdim vardır inlerim.*

AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَانَتْهُمْ بُنْيَانٌ مَرُوضٌ

“Bilin ki Allah kendi yolunda sağlam örülmüş bir duvar gibi kenetlenmiş saflar halinde çarpışanları sever.”

Saf 61/4.

Bu ayette, dayanışma ruhu içinde imanları uğruna çarpışan müminlerden övgüyle söz edilmiştir. Bazı kimselerin, “Allah katında en sevimli işin ne olduğunu bilsek de işlesek!” dedikleri halde savaş zorunluluğu ortaya çıkınca aynı samimiyet ve kararlılığı göstermemesi üzerine indiği rivayet edilir. Ayette geçen “bünyânün mersûs” tamlaması, kurşun anlamına gelen “rasâs” kelimesiyle bağ kurularak “parçaları kurşunla kenetlenerek yekpâre bir cisim haline gelmiş olan muhkem bina” şeklinde tefsir edilmiştir(Elmalılı, VII, 4927).

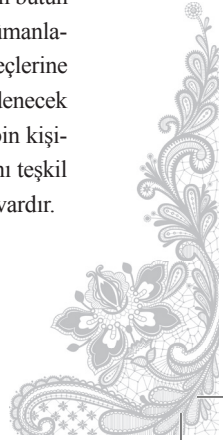
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

قَالَ رَجُلٌ: أَيْنَ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ قُتِلْتُ؟ قَالَ: «فِي الْجَنَّةِ»،
فَأَلْقَى تَمْرَاتٍ كُنَّ فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ

Bir adam: Yâ Resûlallah! Eğer Allah yolunda öldürülürsem ben nerede olacağım, dedi. Resûl-i Ekrem: “Cennette” diye cevap verdi. Bunun üzerine adam elinde bulunan hurmaları attı, sonra düşmanla savaştı ve neticede şehit düştü.

Müslim, İmâre 143.

Sonu hayır olan, Allah'ın rızasına muvafık işlerde acele etmek gerekir. Hadisimizde sahabenin birkaç hurma yiyecek vakti bile adeta boşa geçen zaman olarak değerlendirdiğini görmekteyiz. İşte onu şahadete ve cennete sevk eden, aşk derecesindeki imanadır. İslam'ın bütün zaferleri de doğuşundan sonra kısa sürede yeryüzü hâkimiyetinin büyük çapta müslümanların eline geçmesi, bu büyük iman gücü sayesinde olmuştur. En modern harp araç gereçlerine sahip günümüz süper güçlerinin yüz binlerce kişilik ordularına karşı silahları yok denecek kadar az fakat imanları tarif ve tasavvur edilemeyecek kadar engin, sayıları birkaç bin kişiden ibaret müslüman grupların kazandığı zaferler, yarınki tarihimizin altın sayfalarını teşkil edecektir. İşte bu iman sahabe imanındır ve her asırda müslümanların buna ihtiyacı vardır.

HAYIRLI İŞLERDE ACELE ETMEK

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyruluyor: "*İnsan hayra dua eder gibi şerre dua eder. İnsan çok acelecidir.*" (İsra, 17/11) *İnsan çok aceleci (tez canlı) yaratılmıştır. Size yakında ayetlerimi göstereceğim. Şimdi acele etmeyin.* (Enbiya, 21/37) Bu iki ayet-i kerime insanın yaratılış özelliklerinden biri olan aceleci olma vasfına vurgu yapmaktadır. Bu sıfatının bazı durumlarda faydası bazı durumlarda ise zararı söz konusudur. Fayda ve zararı hemen kestirilemeyen, üzerinden düşünülmesi gereken konularda acele etmek zararlı sonuçlara yol açabilir. Geciktirilmesi veya ihmal edilmesi dünyevi ve uhrevi zararlara yol açacak durumlarda ise dinimiz acele etmeyi tavsiye etmektedir. Genel manada hayırlı ameller diye vasıflandırabileceğimiz konularda zaman kaybetmeden gereğini yapmak bize kazanç getirecektir. Abdullah b. Ömer'den nakledildiğine göre Peygamberimiz Hz. Ali'ye şu tavsiyede bulunmuştur: "*Ya Ali üç şeyi erteleme: Vakti geldiğinde namazı, hazır olduğunda cenazeyi defnetmeyi, dengi bulunduğunda kızı evlendirmeyi.*" (Tirmizi, Salat 167) Bir diğer acele edilmesi gereken husus iftardır. Peygamberimiz (a.s) şöyle buyuruyor: "*İnsanlar iftar etmekte acele ettiği müddetçe hayır üzeredirler.*" (Müslim, Sıyam 48) İbadetlerimiz vakitlere bağlıdır. Vakti geldiğinde ibadeti yerine getirmek en faziletli davranıştır.

İnsanoğlunun ömrü sınırlıdır. Hayatının ne zaman ve nasıl son bulacağını önceden bilemez. Ölüp de üzerinde amellerini yerine getirmeden Rabbinin huzuruna gitmeyi kimse arzu etmez. O nedenle hayırlı işler yapmak konusunda bulunduğumuz an en değerli andır. Bir müddet sonrasına garantimiz yok. Ahiret sermayesi ise bu dünya hayatında kendi ellerimizle, kendi imkânlarımızla yaptığımız güzel işlerdir. Ne kadar çok hayır yaparsak ahirette o kadar kazançlı olacağız. Öldükten sonra eksik bıraktıklarımızın telafisi yoktur.

İmkân bulunduğunda haccı yerine getirmekte, şartları oluştuğunda zekâtı vermekte, küskünlüğün giderilmesinde, kul hakkının ve borcun bir an önce ödenmesinde acele edilmelidir. Cabir b. Abdullah Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: "*Ölmeden önce tövbe edin! Hayırlı işleri yapmaya mani çıkmadan önce acele edin! Allahü teâlâyı çok hatırlayın! Zekât ve sadaka vermekte acele edin! Böylece Rabbinizin rızıklarına ve yardımına kavuşun*" (İbn Mace, İkametü's-salat 78).

AYET-İ KERİME VE MEALİ

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ

“Halbuki onlara, Allah’a kulluk etmeleri, Hanifler olarak O’na yürekten inanıp boyun eğmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emredilmişti. Doğru din de işte budur.”

Beyyine 98/5.

Hanif ismi Kur’ân dilinde her şeyden önce tevhid inancını kapsar ve daha açık olarak, “Şirk kuşkusuz taşıyan her türlü sapkın görüşten uzaklaşıp Allah’ın birliği inancına yönelen ve ihlaslı bir şekilde yalnız O’na kulluk eden” anlamına gelir. Kur’ân’da insanlara sadece bir olan Allah’a ihlasla ibadet etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emredilmiştir. Namaz Allah’a saygının, zekât ise insana şefkat ve sevginin en anlamlı ifadeleridir. Bu sebeple, ayette belirtildiği gibi tevhid inancı ve “Allah’a gönülden saygı ve itaat” anlamındaki ihlasın yanında, namaz ve zekât da diğer ilahi dinlerin bozulmamış şeklinde mevcut idi. Ayetin son cümlesinde bu vecibelerin, ilahi vahye dayanan “dosdoğru din”in kendisi ve doğru yolda giden milletlerin dini olduğu vurgulanmıştır.

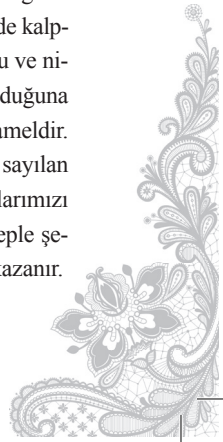
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

مَنْ سَأَلَ اللَّهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ، بَلَغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ،
وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ

“Allah Teâlâ’dan bütün kalbiyle şehitlik dileyen bir kimse, yatağında ölse bile, Allah ona şehitlik mertebesine ulaştırır.”

Müslim, İmâre 157.

Niyetlerimizin amellerimiz kadar önemli, hatta amellerimizden daha öncelikli olduğuna biliyoruz. Çünkü amellerimiz niyetlerimize göre bir değer ifade eder. Niyetin mahalli de kalptir. Bir mümin, hayırlı ve faziletli bir işi yapmaya imkân olmasa bile, onu işleme arzu ve niyeti üzere olmalıdır. Cihad en büyük hayır, şehitlik de en üstün faziletlerden biri olduğuna göre, cihad aşkı ve şehitlik arzusu içinde bulunmak müminler için önemli bir kalbi ameldir. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bizleri bu yönde teşvik etmiş, kalbimizi hayır ve fazilet sayılan işlere yönlentmemizi istemiştir. Çünkü kalbimizde gizlediklerimizi ve açığa vurduklarımızı Allah Teâlâ görür ve bilir. Ayrıca bunlardan dolayı bizi mükâfâtlandırır. İşte bu sebeple şehitliği temenni eden bir kimse şehit olmasa bile bu samimi niyeti sebebiyle sevap kazanır.

“AMELLER NİYETLERE GÖREDİR”

“Yapılan işler niyetlere göre değerlendirir...” (Buhari, Bediu'l-Vahy 1) hadisi, insanın kazanacağı sevap ve günahlar ile yakından ilgili ve son derece önemlidir. Niyet, bir işi Allah rızası için yapmayı kalpten geçirmektir. Bir iş ya kalple ya dille ya da diğer organlarla yapılır. Kalbimizle yaptığımız işler, niyet ve düşüncelerimizdir. Sözler ve davranışlar çoğu zaman niyete bağlı olduğu için, iyi niyet bazen başlı başına bir ibadet olur. Yoldaki bir taşı, insanlara zarar vermesin düşüncesiyle ve sevap kazanmak ümidiyle kaldırıp atmak, niyetimizle ibadete döner. İnsan fiillerinin Allah katındaki değeri ve ahiret âlemi için karşılığı öncelikle niyete göre belirlenir. Bununla beraber sadece dünyevi maksatlarla yapılan işler de başarıya ulaşır fakat bunların ahirette bir karşılığı yoktur. Niyette asıl olan ve Allah'ın rızasına muvafık olan, dil ile ifade edilen değil kalpte sabit olandır. Her şeyi sonsuz ilmiyle kuşatan Rabbimiz hem ibadetler de hem de diğer davranışlarımızda samimi olmamızı, kalbimizden geçenle dilimizden çıkmanın tutarlı olmasını ister. Bu tutarlılık mümine bir tavır, duruş, kişilik ve heybet kazandırdığı gibi amelini ihlasla yapan kişi olarak Allah ve Resûlünün övgüsüne de mazhar olur. Arkasında samimi niyet bulunmayan, gösteriş, şöhret, çıkar ve riya amacıyla yapılan davranışlar asla makbul değildir. (Müslim, İmare 152) Bu nedenle, “Allah sadece samimi bir şekilde ve kendi rızası gözetilerek yapılan amelleri kabul eder.” (Nesai, Cihad 4) Bu noktada kalbin uyanık ve şuurlu olması gerekir. Dil bir şeye niyet ederken kalp bu düşünceye katılmazsa, niyet makbul olmaz. Bu nedenle kalpteki niyet, bu niyete muvafık irade amele dönüşürse Allah katında değerli ve makbul hale gelir. Yine kişi niyeti istikametinde bir işi veya davranışı gerçekleştirmeye kastetmişse ve bunu başarmaya muvaffak olamamışsa Allah onun bu teşebbüsünü ve gayretini de mutlaka dikkate alır. (Buhari, Enbiya 54) Nitekim Efendimiz (a.s) “Müminin niyeti amelinden hayırlıdır.” buyurmuştur. (Taberani, Mu'cemu'l-kebir V, 185) İyi niyete dayanmayan bir amel ne kadar faydalı ve güzel olsa da kişinin Allah katındaki değerini artırmaz. Fakat amelsiz niyet kişiye sevap kazandırabilir. Bu nedenle Efendimiz salih amel yapmak istedikleri halde imkânsızlıkları yahut mazeretleri sebebiyle yapamayanların, o amelleri yapmış gibi sevap alacağını müjdelemiştir. (Buhari, Cihad 35)

AYET-İ KERİME VE MEALİ

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ

**“Doğrusu Allah’a göre ayların sayısı, Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı
günkü yazısına uygun olarak on ikidir; bunlardan dördü haram aylardır.
İşte doğru olan hesab budur.”**

Tevbe 9/36.

Hız. İbrahim ve İsmail’in şeriatındaki uygun olarak cahiliye dönemi Arapları da yılın dört ayını kutsal sayarlar, bu inanışa saygının bir işareti olarak savaştan ve her türlü saldırdan kaçınırlardı. Zilkade, zilhicce, muharrem ve recebten oluşan bu aylar haram aylar (el-eşhürü’l-hurum) diye anılırdı. Bu ayette, Allah’ın evrende var ettiği düzene göre ayların sayısının on iki olduğu belirtilmiş, bunlardan dördünün özel hükümlerinin olduğu hatırlatılıp bu düzenlemeye aykırı davrananların asıl kendilerine yazık etmiş olmalarına dikkat çekilmiş ve aylarla ilgili bu nizam üzerinde yapılan değişiklikler şiddetle kınanmıştır.

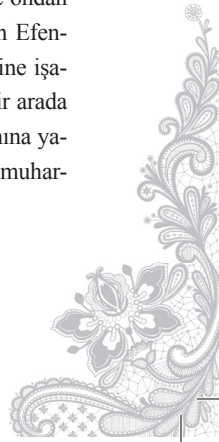
HADİS-İ ŞERİF VE MEALİ

أَفْضَلُ الصِّيَامِ، بَعْدَ رَمَضَانَ، شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمِ

“Ramazan’dan sonra en faziletli oruç, Allah’ın ayı olan muharremde tutulan oruçtur.”

Müslim, Sıyâm 202, 203.

Ashab-ı kiramdan biri Peygamber Efendimize ramazan orucundan sonra en faziletli orucun hangisi olduğunu sordu. Resûl-i Ekrem de bu soruya cevaben, muharrem ayında tutulan orucun pek sevap olduğunu söyledi. Muharrem ayının değerini anlatmak için de ondan “Allah’ın ayı” diye söz etti. Şüphesiz bütün aylar Allah’ın ayıdır. Ama Resûlullah Efendimiz bu ifadeyle muharrem ayının değerine ve onun iyi değerlendirilmesi gereğine işaret etmiş oldu. Peygamber aleyhisselâm’ın muharrem orucunu ramazan orucuyla bir arada zikretmesine bakarak, arzu eden kimselerin muharrem ayının tamamını veya tamamına yakınını oruçlu geçirebileceklerini ima ettiğini söylemek mümkündür. Bilindiği üzere muharrem ayında çok değerli bir zaman dilimi olan aşure günü bulunmaktadır.

HİCRET

Rabbimiz ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: “*İman edenler; hicret edenler; Allah yolunda cihad edenler; şüphesiz bunlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*” (Bakara 2/218)

Sevgili Peygamberimiz (a.s) şöyle buyuruyor: “*Hicret, iki özellik taşır: Birisi, günahları terk etmek; diğeri, Allah ve Resûlüne hicret etmektir. Hicret, tevbe kabul olunduğu sürece sona ermez. Tevbe de güneş batıdan doğuncaya kadar makbuldür. Güneş batıdan doğunca artık her kalb bulunduğu hal üzere mühürlenir. İnsanlar işledikleriyle kalır.*” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1, 192) Müşriklerin zulmünden dolayı müslümanlar için Mekke’de yaşamak ve dini tebliğ etme imkânı zorlaşınca Hak Teâlâ (c.c) Peygamberimize hicret etmesini emreder. Efendimiz doğup büyüdüğü ve gönülden bağlı olduğu bu kutsal beldeyi terk edip Medine’ye göç eder. Mekke, onun için hiçbir belde ile kıyaslanmayacak kadar kıymetli ve sevimlidir. Bu sevgiyi sahabeden Abdullah b. Adıyy şöyle anlatır: Hicret esnasında Resûlullah Hazretleri mevkisinde durmuş Mekke’ye hitaben şöyle buyuruyordu: “*Ne güzel bir beldesin ve sen bana ne kadar sevimlisin. Şayet kavmim beni çıkarmış olmasaydı senden başka hiçbir yerde ikamet etmezdim.*” (Tirmizi, Menakıb 68) Mekke onun için sadece doğup büyüdüğü yer değildi. Aynı zamanda Allah katında da en hayırlı belde olan kutsal bir şehir idi. Ve Allah Resûlü (a.s) rabbinden gelen emir ile tebliğ vazifesine devam etmek için terk etti bu mübarek beldeyi. Her samimi kul gibi oda ayrıldı sevdiğinden. Ona tâbi olan sahabe-i kiram da Mekke’de her neye gönülden bağlanmışlarsa Peygamberleriyle beraber terk ettiler. Bu, dünyevi ölçüde yurdu terk etmeyi fakat mana ikliminde Allah’ın rızasını kazanmak için yapılan en kıymetli ibadetlerden idi. Allah Teâlâ da bu davranışlarından dolayı onları övdü ve insanlığa örnek olarak takdim etti. Bu kutsal mekân değişikliğinin vuku bulduğu ay Safer ayı idi. Hz. Ömer zamanında hicretin gerçekleştiği yıl esas olmak üzere Muharrem senenin birinci ayı kabul edilmiştir. Hicri sene ibadetlerimizin zaman bakımından esas ölçüsünü oluşturur. Peygamberimiz (a.s): “*Hicret, gizlisi ve açığıyla bütün fuhşiyatı terk etmen, namazı kılman, zekâtı vermen demektir. Bunları yaparsan bulunduğun yerde de ölürsen, sen muhacirsin*” (Müsned, II/224) buyurarak her müslümanın hicret sevabına kavuşabileceğinin beyan etmektedir.